

Vambola Raudsepp

Katkeid teaduse ristteedelt: *valikud ja võimalused*

Ülikool (Universitas) on õppe- ja teadusasutus, kus omandatakse kõrgharidus ja akadeemiline kraad. Tekkis Lääne-Euroopas 12.-13. sajandil, kui vanad teadustegevuse ja õpetuse andmise ning intellektuaalse eliidi kujundamise vormid ei rahuldanud enam riigi ja ühiskonna vajadusi. Ülikoolile on omane seal viljeldava teadustegevuse kõikehõlmavus, sh majandusteadus oma erialadega. Kameraalteaduse, rahanduse ja panganduse õppetool rajati Tartu Ülikoolis aastal 1803. Õppesuund on aegade jooksul teinud läbi mitmeid muutusi ja uuendusi, kuid püsivad meie rahvusülikoolis tänapäevani.

Sisukord

Saateks... 2

1. Esivanemate vaimne pärand... 3

Pilk millenniumi sügavusse... 3

Enesetunnetuse ja eneseteadvuse kasv... 6

Õpiaeg põhikoolis... 6

2. Valikute tegemise aeg... 10

3. Esimesed iseseisvad sammud õppe-uurimistöös ülikoolis... 16

Teadlasaristokraatidest eeskujud... 16

Iseseisvad teaduslikud uuringud... 16

4. Tööd esimese väitekirja koostamisel... 19

Vaimne atmosfäär ja aineiline baas... 19

Esiplaanile kerkivad eriteaduse metodoloogilised probleemid... 22

5. Doktorantuuri Peterburis ja doktoritöö kaitsmine... 25

6. Teadustöö nelja suhtluskeele vara... 30

7. Õppe-uurimistöö 21. sajandil... 33

Majanduspedagoogika ja välissidemed... 34

Eestikeelne majandusõpe rahvusülikoolis... 35

8. Uuringud koduloo alal... 38

Kodukoht ja kuuluvustunne... 38

Koduloolase pilk teadlastest poliitikutele... 42

Juurdumine Koorastes... 44

Lõpetuseks... 46

Lisad

Pildigalerii... 48

Kronoloogia... 51

Kirjandus... 53

Saateks

Tähtis on keskkond, milles teadlane elab ja areneb, so alates sellest, missugune on suhtlusringkond, lähimad kolleegid, tema käsutuses olev raamatukogu, aga samuti milliseid ideid ja väärtusi eakaaslased kannavad, kuni selleni välja, kuidas nad riietuvad, räägivad ja käituvad kollektiivis. Järgnevalt kõnesolevate isikute ja nende käitumismallide valim on väga suur, kuid peatume vaid üksikutel nendest. Siinjuures pean eriti tähtsaks fotosid, kaasaegsete väljanägemist ja –ütlemisi, et lõpptulemusena kujundada taotletav tervikpilt.

Vähesed eestlastest teadlased saavad uhkeldada oma kuulsate sugupuudega või olla tuntud riigi- või ühiskonnategelaste järeltulijad. Valdav osal Eesti teadlastest, nii nagu kogu Euroopa vaimuinimesed, loevad end põlvnevat maarahvast, põlluharijatest, talupoegadest, mis omamoodi on kujundanud kõnesolevate loomeisikute omapära. Sisuliselt tähendab see ka iseenda mingisse looduskeskkonda ja inimrühma kuuluvuse määratlemist.

Ülikooli enamikule professoritele on alati olnud omane erialaülest teemade käsitlemine ja sellest saadavate teadmiste ära kasutamine oma kitsamas eriteaduses ja õpetatavates distsipliinides. Sisuliselt tähendab see teadusloo probleemistiku tundmist, kuid ennekõike oma eriteaduse põhjalikku valdamist. Selline mitmekesisus on hüve, mis rikastab isiksust.

Iga juhtivteadur, teadusdoktor, professor on suur isiksus, kes avab end harva, mistõttu ka teame nendest vähe. Isegi (autobiograafilised monograafiad toovad esile konkreetse isiku kohta vaid üksikuid aspekte, ennekõike teadussaavutusi. Samas on nendel inimestel olnud isiklikud igapäeva mured, nad on olnud stressis, depressioonis ning kannatanud ühiskonna/riigi poolt tekitatud vaimse, aga ka ülekohtu all. Ja veel. Professoritel on väga ulatuslik isiklike (teadus)suhete võrgustik, mis hõlmab oma ülikooli kõrval veel paljude maade ülikoole, teadusasutusi, aga ka kirjanikke, kunstnikke jt. Ka sellest räägitakse tagasihoidlikult.

Seega iga professori elukäik on unikaalne, kordumatu ja annab palju teavet oma aja kohta. Öeldakse, et inimese mälu on valikuline, millega õigustatakse ebameeldivate teemade käsitlemist. Aga elu on võitlus ka teaduse valdkonnas, ehkki mitte otseselt just verine, kuid sageli traumeeriv ja isikut hävitav. Seepärast olen veendunud, et ka ebameeldivatest nähtustest tuleb tingimata ja üsna täpselt kirjutada.

Vambola Raudsepp

1. Esivanemate vaimne pärand

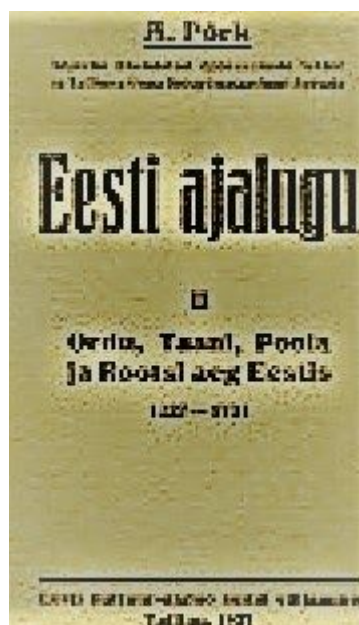
Teadlase elu on lõputu rühkimine üles mäestikku, ikka kõrgemale ja kõrgemale, kättesaamatute mäetippude poole. Kui on jõutud ühe tippu, kerkib otsekohe silmapiirile veel kõrgem ja nii kestab see aastakümneid, vahetpidamata, puhkepause võtmata.

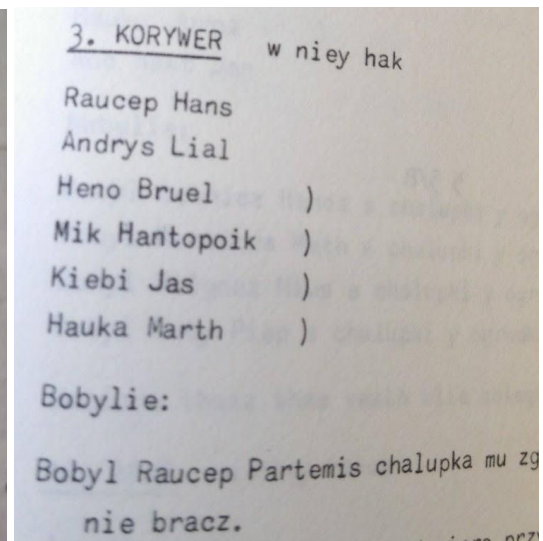
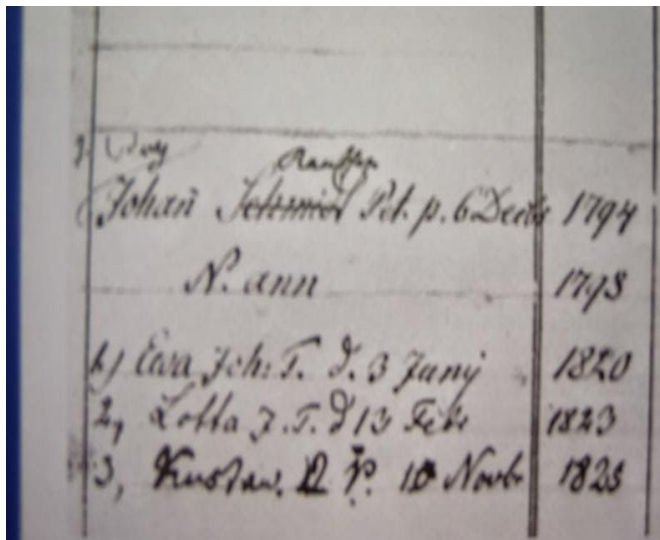
Teadlane on ennekõike vaimuinimene, täis tahet, jõudu, väge, energiat, mis mingil hetkel temas kaob lõplikult, igavikku. Sest Looja on öelnud, et minu Vaim ei pea jääma inimesse, sest ta on ikkagi ainult liha ning olgu tal elupäevi sada kakskümmend aastat. Aga inimese vaimuvili, looming jääb kestma kauaks üle aegade, sest Vaim on igavene ning inimene on saanud oma ettevõtmistes Looja õnnistuse. Üksikisiku loomevõimed on piiratud. Normaalses teadlasperes ollakse harilikult koos ja nii üksteist aidates aususes, töökuses ja õigluses leiame oma koha uurimistööde üksikutes valdkondades. Samas hindame oma eelkäijaid, suurte isiksuste võimeid ja talenti.

Pilk millenniumi sügavusse

Inimese kuuluvuspärand on saadud tema eellastelt. Raudsepad põlvnevad Lõuna-Tartumaalt, täpsemalt Sangaste Mäekülalt, toonasest Piisaste külast. Nende esivanemad ja järglased on tegelnud põlvest põlve talupidamisega. Esimesed kirjalikud ülestähendused on nendest (kirjapilt *Raucep*) Poola ajast, aastast 1582.

Genealoog **Fred Puss**: „*See piir, kus praegu sündinud lapse esivanemate ja Eesti elanike arv kattub, on umbes aasta 1500. Siis oli ühel inimesel statistiliselt 262 144 esivanemat ja Eestis elas sel ajal umbes 250 000 inimest. Kõik tollal Eestis elanud inimesed peaksid olema kõikide praeguste eestlaste esivanemad. Aga sinnamaani pole võimalik dokumentaalselt sugupuud uurida*“. /Vt ka *Eesti Loodus...*/. Huvitav, kuid mitmete vastuoludega arutelu.

Edaspidises tekib siin aga palju küsitavusi, so kuidas vahepeal tekkis perekonnanimi *Schmidt* ja siis uuesti Raudsepp. Nähtavasti oma rolli mängisid siin ka mujalt Sangastesse sisseerändajad, mida on väga raske tuvastada. Väidetakse, et tegemist võis olla ka kirikuõpetajate omaloominguga?

Sugujuurte kindla järjepidavuse leiame Sangaste kirikuraamatust alates **Hennost** aastast 1720. Niisiis edasine järjepidevus selline: Henno (1720-1783) – Peeter (1761-1818) – Tiit (1808-1893) – Peeter ((1850-1905) – Gustav (1882-1935) – Vambola (1941).

Sangaste: Raudseppade kodukirik, esivanemate kodutalu Piirnatsil ja hauaplatsid Sangaste kalmistul. /Fotod erakogust/.

Niisiis, minu isaisade juured on Sangastes, endises Piisaste külas Peerna Hansi (Piirnatsi) talus, mida kinnitavad ka toonased kaardid. Edasi, vaarisa **Peeter Raudsepp** ostis Kärgula mõisalt 1893. aastal Lustivere talu (42,9 ha) ja nii sai läbi tema järglaste ka minu kodukülaks Hännike.

Talude päriseks müümise üheks põhjuseks polnud niivõrd mõisnike soov tõhustada majandamist, vaid asjaolu, et nad hakkasid elama üle oma võimete ja neid ahistas pidev rahavajadus. Seega talude müük võimaldas mõisnikel hakata ehitama uhkeid häärbereid, koolitada lapsi ülikoolis vms. Kerkis uhke loss Sangastes, võimsad mõisahooned Kärgulas,

Sõmerpalus, Linnamäel ja mujal. Sangaste elu edumeelseks edasivijaks oli rukkikrahv **Friedrich Berg** (1845-1938, TÜ audoktor 1929), Kärgulas **Gregor von Sivers**, Sõmerpalus **Friedrich von Moeller**. Kõik need tohutud ehituskulud tulid kanda ennekõike mõisapiirkonna talurahval, kuid samal ajal ka uued tekkinud talud vajasid väljaarendamist, so tuli ehitada laudad, elamud, aidad, rehed, küünid, kuurid jne. Nii ägasid meie esivanemad ränkaskes, mitmekordse töökoormuse all.

Sangaste loss

Kärgula mõisahoone

Sõmerpalu häärber

Raudseppade kodukeeleks oli toona Sangastes kõneldav tartu murre ja selle kaudu ka ligipääs kirjasõnale. Eliidi keel oli peaaesjalikult saksa keel, mida iseloomustab ehk kõige paremini paar rida **Lydia Koidulale** pühendatud monograafiast: „Kui Jansen 1963. aasta lõpus Tartusse kolis, oli see kõige rohkem saksa ülikooli linn ja seega ka saksa linn „ . (Vt ka *Lydia Koidula ...*, lk 14) Tõllal Hänike kuulus karjamõisana endise Kärgula mõisa piirkonda. Üks tähtis seik. Küla läbib Valga-Petseri raudtee, mis valmis 1889. aastal. Raudtee aga andis aastateks paljudele kohalikele inimestele põllupidamise kõrval teenimisvõimalusi, sh ka minu isale **Richard Raudsepale**. /Vt ka *Hänike. Biograafiline ...*./

Hänike küla Loode-Põjaosa läbib Pühajõgi, millega on seotud mitmed ajaloolised sündmused, sh eriti tuntud Pühajõe vastuhakk aastal 1642. **Gustav Raudsepalt** on luuletus *Püha Jõe Palve*.

Teaduse alusosa moodustavad teadmised, mille tähendus ja olulisuses aegade möödudes muutub kiiresti. Oli ka toona andekaid külanoori, sh isegi kalduvusega vaimuelli, kuid suures osas jäid need talendid märkamata ja kustusid igapäeva majapidamistöodes. Siiski aga üht-teist jäi ka lauasahtlitesse, mida on ka nüüdisajal huvitav lugeda.

Pühajõgi ja Pühajõe vastuhakku tähistav kivi Harjumäel. /Fotod erakogust/

Ja veel. Muide, peale talude päriseksostmist hakati taluaedadesse rajama väikseid lilleaedu, nii oli see ka Lustiveres. Nende maitsekuse ja mitmekesisuse eest kandsid hoolt ennekõike perenaised, aga ka peremehed ise. Laste maailmatunnetuse arengule oli nendel lillerohketel

aedadel suur mõju. Hiljem tekkisid talumajade juurdeehitustena nn klaastrepid, verandad, kuhu mõned jõukamad peremehed soetasid klaveri, toaillesid, aiamööblit vms.

Liidia Adeele Pikk-Raudsepp Richard Raudsepp

Jaan Pikk Minna Pormeister-Pikk Gustav Raudsepp Kadri Kingu-Raudsepp

/Fotod erakogust/

Minu ema **Liidia-Adeele Pikk-Raudsepa** (1914-1993) sugujuured on pärit Vana-Antsla vallast, kus elas nii tema isa **Jaan Pikk** (1877-1968) kui ka ema **Minna Pormeister-Pikk** (1874-1956). Vanemate ja vanavanemate haridustee piirdus vaid külakooliga, kuid vanaisa Jaan Pikk lõpetas kihelkonnakooli ja sealjuures hea vene keele oskusega. Asjaolu, mis võimaldas tal hiljem töötada mõni aeg Venemaal Toropetsi lähistel nn mõisavalitsejana. Osales I ilmasõjas.

Enesetunnetuse ja eneseteadvuse kasv

Kasvav laps on tähelepanelik, tal on hea mälu ja ta januneb teadmiste järele. Eks me kõik teame omast käest, kui pealekäiv ja rahuldamatu see janu on. Vahetult peale sõda elasime oma maakodus nii, nagu Eesti Wabariigi aegu, ehkki võimud-valitsused olid muutunud.

Talutare lugemislauad olid vanad iseseisvus- ja Saksaaja ajakirjad, mitmekülgse sisuga kalendrid, mõned juturaamatud, kuid tingimata *Kalevipoeg*, *Liivi luuletused*, *Tõde ja Õigus* ja vanaisa *Piibel*. Nendele lisandus veel *Rahva Hääl* ja *Tööraha Elu* – sisutud kompartei propagandaajalehed. Mõne aja pärast ilmus toanurka raadio, mis tegi vaimuelu hoopis mitmekülgsemaks. Koduseks keeleks oli eesti keel, täpsemalt võru murre, tänu ingerisoomlastest naabritele lisandus veel napp soome ja vene keele oskus.

Peale sõjaaegne elu oli masendav, sest otsesele füüsilisele represseerimisele lisandus vaimne vägivald, mis väljendus ühiskonna vaimuelu täielikus allutamises valitseva režiimi ideoloogilistele dogmadele ning sõjaeelse kultuursfääri (haridus, teadus, kunst jms) tasalülitamiseks. Sellega kaasnes omakorda punapropaganda vohamine. (Vt ka *Eesti ajalugu II*, lk 115). Sõnaga, tolle aja eluolu on lihtsam unustada kui taas läbi meenutuste läbi elada.

Kodus saadud eelkooliaja teadmisi ei saa mingil juhul alahinnata, kuid põhilised teadmised tulevad ikkagi koolipingist. Ega toona lapsel kooli valiku võimalusi polnudki, tuli lihtsalt minna kõige lähemasse kooli, ehkki naabruses oli ka juba vanade traditsioonidega õppeasutusi.

Õpiaeg põhikoolis

Kui läksin Kurenurme kooli esimesse klassi 1949. aasta sügisel, siis oli see kool töötanud vaid 18 aastat. Muide Kurenurme küla tekkis Vaabina mõisa metsamaadele 18. sajandi algul metsavahikohana hiljem karjamõisana. 1880ndate lõpus rajati samanimeline raudteepeatas, Kurenurme kool 1931. aastal, kuid põhiliselt siin tegeldi üksnes põllumajandusega.

Toona Kurenurme kooli algaastatel õpetajad-direktorid olid tulnud ja läinud, seega vaheldunud juba mitmeid kordi. Siiski hilisem teeneline õpetaja, kooli direktor **Arkadi Reigo** jäi püsima paljudeks aastateks ja andis oma parima õppe-kasvatustöö ja kooli ainelise baasi tugevdamise heaks.

Laste aktiivsus oli rangelt piiratud. Samas võis ka toleaeagsetele õpetajatele kaasa tunda, sest nende endi tegevusvabadus oli piiritletud nõukogudeaegsete käitumisreeglitega, mis polnud arusaadavad isegi kõige kõrgemal tasandil. Kardeti lausa paaniliselt eksida, esmajoones aga koputamisi ja pealekaebamisi. Kompartei esindajad koolis tooni ei andnud, ilmselt ühtegi NLKP liiget toona ei olnudki. Vaikimisi teati, et direktori vend **Heino Reigo** oli olnud SS leegionär (vabanes nõukogude vangilaagrist 1953. aastal), kuid sellest ei räägitud ja ka probleemi ei tekitatud. Kui keegi oleks oma pahatahtlikkust otse "organites" avalikustanud, siis vaevalt Arkadi Reigo oleks saanud töötada nõukogude kooli õpetajana, saati veel direktorina.

Kurenurme kooli õpilased 1949. aastal. Kolmandas reas õpetajad 3. Helene Kaska, 4. Asta Veri, 5. Liidia Saaremets, 5. direktor Arkadi Reigo, 6. Alma Reigo, 7. Melli Teder ja 8. Ilmar Reiman. /Foto erakogust/

Kooli raamatukogu oli EW ajal oskuslikult komplekteeritud, kuid hiljem nõukogude ajal lausa laastatud, isegi lagastatud. Kadunud oli ennekõike enamik Eesti Wabariigi ajal väljaantud kirjandusest ning asendatud režiimisõbralike väljaannetega. Õpetajatel lihtsalt puudus vajalik materjal selleks, et anda õpilasele kvaliteetteadmisi, oma õppetunde sisukalt ette valmistada. Näiteks, kui hädavajalik oluks iseseisvusajal välja antud Eesti Entsüklopeedia kõik köited. Õpilastele siiski üht-teist oli, kuid ka nemad vajanuks rohkem just teabealast kirjandust. Olen alati kõrgelt hinnanud head populaarteaduslikku kirjandust, kuid paraku on see levinud ennekõike vaid loodusteaduste valdkonnas.

Kurenurme kooli (töötas 1931-2001) meenutab vaid mälestuskivi tahvliga. Siin õppisid vennad Vambola, Jaan (vasakul) ja Einart Raudsepp (1949). /Fotod erakogust/.

Nüüd ühest vähekäsitletud probleemist. Ei saa öelda, et peale sõja aastate Eesti külas oleks valitsenud nälg, kuid laste alatoitumine oli tõsiseks probleemiks. Asi sai alguse sellest, et kauplusest polnud saada isegi igapäevast leiba, rääkimata siis suhkrust, vorstist jt põhilistest toiduainetest. Mäletan, algklassides olid paljud lapsed kõhnad, alakaalulised ja elasid raskelt üle kevadväsimust.

Alatoitumine, pidev vajalike toitainete puudumine organismis ja vilets riietus mõjutasid tõsiselt õpitulemusi. Paraku sellele probleemile kas ei osatud või tahetud üldse tähelepanu pöörata. Kuna lapsed pidid käime koolis kuus päeva nädalas viletsas riietuses ja koolitee oli pikk oma 3-4 kilomeetrit, siis oli talvel palju haigestumisi, mis tingis ka mahajäämusi õppetöös. Julm tegelikkus, kus õppetöös mahajäänud õpilased langesid tihti õpetajate tagakiusamise ohvriks.

Karm tegelikkus õpetas lastele vaid üht – elus tuleb ise ja iseseisvalt hakkama saada, totalitaarne riik huvitub sinust vaid siis, kui vajatakse pärisoriseid töökäsi, maksumaksjaid, mehi armeeteenistusse ja kahuriliha sõjatandritele ning truualamlikku allumist riigi repressiivorganitele. Sellest johtuvalt olid peale sõja aastate lapsed enamasti masenduses, isegi stressis ja neid polnud võimalik kunagi näha isegi südamest naermas. Introverdina olen nende probleemide üle arutlenud sügavuti, isegi rohkem kui seda vaja ja hea käitumistava eeldab.

Sain Kurenurme koolist oma alusteadmised, nii et võisin edasi õppima minna Antsla Keskkooli. Siiski õppeprotsess põhikoolis võinuks olla palju intensiivsem, rohkemat informatsiooni andev. Muide Kurenurme kooli lõpetas ka tulevane professor **Taimi Tulva**.

Arkadi Reigo

Asta Veri

Uno Veri

Ilmar Reiman

/Fotod internetist/

On seisukohti, mille kohaselt vaid paarist-kolmest protsendist elanikkonnast saavad teadlased. Seega igast lapsest teadlast ei kasva, küll aga iga teadlane jääb kogu eluks uudishimulikuks lapseks.

Samal ajal kõigi aegade režiimid ja süsteemid on püüdnud lastest ja noortest inimestest kasvatada „mehhanismide mutrikesi“, olgu see siis koolipingis, armeeteenistuses vms.

Inimühiskond lihtsalt ei tunne ära sirguvaid noori andeid, talente, millest ka selline hoolimatu suhtumine neisse. Napib ka oskusi, kuidas tuleks üldse lapsi kasvatada ja õpetada perekonnas, kodus või koolis. Õnneks on edumeelseid noori inimesi, kes on suutnud end välja rebida nendest ahistavatest tingimustest ja saanud loovisiksusteks.

Professor **Ülo Vooglaid**: „*Rahvuslikuks põhirikkuseks on anne. Iga lapsevanema püha kohus on avada võimalikult varakult, millega on Looja ja loodus last õnnistanud. Sünnipärased eeldused eluteel edukas ja õnnelik olemise eelduseks. Paraku hakkavad lapse vanemad sellele mõnikord mõtlema alles siis, kui need eeldused on juba tuhmunud või kustunud*“.

Niisiis, lapsepõlves uurib ja tunnetab maailma igaüks meist omal viisil, ka oma hobide kaudu. Mina olin huvitatud vanadest müntidest. Muidugi endale sain neid soetada väga piiratud arvul, kuid uurida sain neid muuseumides, kõikvõimalike kataloogide varal, aga ka sõprade juures. Lõpetuseks, minu esivanemad elasid aastasadu paljude võimude ja valitsejate all. Mõningase pildi tollest ajast annab kasutuses olnud raha, vanematelt ja vanavanematelt saadud mündid. Tänu sellele hobile hakkas mulle tudengipõlves eriti meeldima õppeaine *Majandusõpetuste ajalugu*, mida luges dotsent **Ivo Soidra**.

2. Valikute tegemise aeg

Teadus on kõikvõimas – vähemalt nii tundus teismelisele koolipoisile, kel ees seisis erialavalik, sisseastumine ülikooli. Lennutati ju tollal, so 1957. aastal tehiskaaslane Maa orbiidile ja mõned aastad hiljem käis inimene kosmoses ära. Veel enam. Kuulutati saabuvat kommunismiaega, et juba toonane põlvkond saab elama kommunismis. Niisiis, valik sai olla ainult teadmiste maailm, seega teadusse läbi hariduse.

Astusin Antsla Keskkooli 1956. aastal. Loodi paralleelselt kolm kaheksandat õppeklassi ning ruumipuuduse tõttu toimus õppetöö õhtuti. Õpetajate professionaalne tase oli väga erinev, mistõttu tuli endal tublisti pingutada, et olla nõ tasemel. Samal ajal oli noorte koolist väljalangevus edasijõudmatuse tõttu küllaltki suur.

Siin tunti kohaliku vaimuinimesena ennekõike kirjandusõpetajat **Eduard Aarnat**, kes paistis silma oma mitmekülsusega, ennekõike seeläbi, et ta avaldas ajalehtedes oma luuletusi, kirjanduslikke vaateid ja esseesid, kuid oli tuntud ka laulu- ja muusikamehena. Oli ka teisi vaimuinimesi. Ajalooõpetaja ja koduloolase **Karl Veri** kaudu kuulsime üht-teist endistest kohalikest kuulsustest: skulptor **Juhan Raudsepast** (Antsla Vabadussamba autor), väliseesti kirjanikust **Bernard Kangrost** ning kunstnik **Karl Pärsimäest**, so nendest, kes olid varases nooruses elanud ja õppinud Antslas. Alles aastate möödudes mõistsin kõnesolevate loomeinimeste tegelikku suurust ja nende mõju Eesti vaimuelu arengule. Eks oli Antslas ka tuntuid revolutsionääre-kommuniste, kelle auks oli nimetatud mitmeid linna tänavaid, kuid üldsusele jäid nad võõraks ja nendest harilikult ei räägitudki.

Muide, Antslas ilmus nõukogude ajal ka oma ajaleht *Kolhoosi Elu* (1951-1959), kuhu tegid kaastööd ka mõned Antsla Keskkooli õpilased, sh ma ise ja pinginaaber Enn Koolmeister. Oma esimesed kirjatööd avaldas seal tulevane tuntud ajakirjanik **Jaan Ellen**.

Antsla Keskkooli 1960. aasta lõpetajad. /Foto erakogust/

Tollal räägiti juba keskkoolipäevil, et iga riigi võimsus ja inimeste elukvaliteet baseerub ennekõike majandusel. Aga kui see majandus on juba nii vägev fenomen, ju siis on sama võimas ka majandusteooria. Miks siis mitte seda ka ülikooli õppima minna.

Vabadussammas

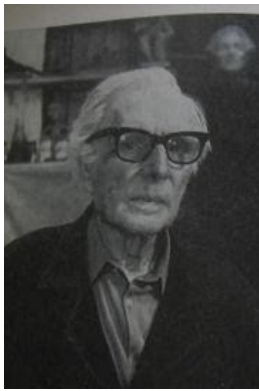

Vana keskkoolihoone

Richard Raudsepa eramu

Eks valikute tegemisel ole kõigil raskusi olnud. Vaid üks näide. Akadeemik **Uno Mereste**: „Valisin rahanduse kui kõige üldisema, makromajanduslikuma ala, kus oli kõige rohkem säilinud seda, mida ametlikult nimetati kodanlikuks ja eklektiliseks“ (Jõgeda..., lk 38).

Juhan Raudsepp

Bernard Kangro

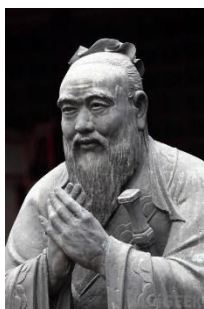
Karl Pärsimägi

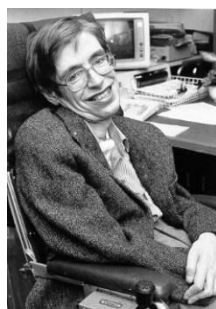
Eduard Aarna

Keskkooliõpilast iseloomustab ikka nõ kõrge mõttelend, püüd mõelda suurelt ja tõmme kõrge kvaliteediga kirjasõna poole. Tollal polnud teadusfilosoofia alase kirjanduse valik just eriti rikkalik, kuid mõned siiski. Näiteks, **Kon Fuzi** õpetus oli siiski kättesaadav, aga ka **Karl Popperi** seisukohad ja palju muudki. Tuli ise lihtsalt rohkem vaeva näha. Õnneks oli mul ka teejuhte, sh ajalehe *Kolhoosi Elu* toimetusest peatoimetaja näol. Meelde jäävad olid ka kohtumised **Jaan Elleniga**. Sain salamahti lugeda kirjandust, mida üheski avalikus raamatukogus ei olnud, kuid nõ käest-kätte levis.

Tänapäeval on asi palju lihtsam. Nüüd on kõigil võimalus tutvuda **Vladimir Vernadski**, **Thomas Kuhni**, **Stephen Hawkingi** ja **Brandon Carteri** alusmõtetega, rääkimata meie oma eestikeelsetest mõtlejatest **Einar Laignast**, **Toomas Paulist** või **Jüri Linast**. Ja seda kõike alates raamatutest kuni heliarhiivideni välja. Milline rikkus, millest ma koolipoisina ei osanud unistadagi. Küll aga tollal hakkasin mõistma, mida tähendab inimeseks, isiksuseks olemine, kellel on tekkinud vajadus mõelda suurelt.

Kong Fuzi

Stephen Hawking

Brandon Carter

Einar Laigna

Toomas Paul

Niisiis, teisme eas noor on väga erkسا mõtlemisega ja vastuvõtlik kõige keerukamatele küsimustele, probleemidele ning ootab sisukaid vastuseid. Samas paraku tal endal puuduvad vajalikud alusteadmised filosoofia, kosmoloogia, teoloogia, kunsti vms valdkonnas. Tundsin mõne aja möödudes enese kogemustest seda, et kui palju suudetakse iseõppimise teel neid teadmiste puudujääke korvata. Muide, toona oli vaimustuses **Jack Londoni** romaanidest. Ehkki need teadmised olid episoodilised, kujutasid pigem kaleidoskoopi, olid need ikkagi nn kvaliteetteadmised ja elus väga vajalikud. Kuna edaspidises elus, sh juba ülikoolis noor inimene nõ spetsialiseerub ja areneb edasi kitsamas eriteaduse raamides, siis lihtsalt ajaressursi piiratuse tõttu ta üha kaugeneb inimesele nii vajalikest teadmistest - elu mõte ja

eesmärgid, ande päritolu, isiksuse ja hinge fenomen jt. Miski peab seda puudujääki ju korvama.

Aga teadus on ju üks, kuid liigendatud tervik, mis nõuab oma teadusharu käsitlemist väga laial kandepinnal. Kui see ei õnnestu, siis on alati võimalus pöörduda religiooni, kirikute, genealoogia, kalmistute, esivanemate haudade, mediteerimise jne poole ja täita see tühimik. See pole siiski väljapääs, vaid lihtsalt tunnetuse nõ üksikud aspektid. Minu lapsepõlve kodukirikuks oli Urvaste kirik ning esivanemate hauaplatsid asusid Osula, Sangaste ja Antsla kalmistul. Olen jäänud nendega alatiseks seotuks.

Urvaste kirik

Vanavanemad Osula kalmistul

Sangaste kalmistu värav

Noore inimese kasvuaas on üks etapp, mida on raske kirjeldada ja ka mõista. Nimelt, millalgi varases teismeeas kujuneb tal oma vaimne kodu, kus tema tunded omandavad nõ kosmilise mõõte. Ta hakkab end tundma Universumi osana, kus vaimsus, tõde ja tarkus muutub esmatähtsaks, isiksuses võidab headus, ausus, vaprus ning edasiminekut saadab eesmärgistatus. Tekib tõsisem huvi religiooni, usuelu, kirjanduse, kultuuri, muusika ja kunsti vastu. Aga just religioon sünnitab kultuuri. Tänapäeval on mees seik, kus meie matemaatikaõpetaja **Tiiu Jüris** tutvustas skulptorite **August Weizenbergi** ja **Amandus Adamsoni** töid. Weizenbergi staatika kõrvalmõjus Adamsoni dünaamilisus, liikuvus lausa fantastiliselt. Mõistatuseks on jäänud nende taie energia väga pikaajaline mõju vaatajatele.

Aga kuidas mõista kunsti, kui ei oska vaadata maailma teoloogi pilguga? Tunnetasin seda probleemi juba teismelisena ja püüdsin siin nõ tasakaalu luua – seega teadmiste, teadusele oma osa ning usule oma.

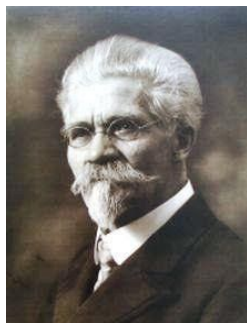
Teoloogiaprofessor **Uku Masing**: „Meie intelligents, kes seda nime väärriks, seisab kirikust eemal. Ja selle põhjused on kahjuks ikka veel needsamad vanad. Ei suudeta kuidagi usku asetada teaduse kõrvale ja arvatakse, et üks teist eitab täiesti – ja siis valitakse muidugi teadus, et mitte ajast olla maha jäänud“. (Vt Masing ... lk 21).

Küll aga on suuri isiksusi, kelle elukäiku olen uurinud nii sügavuti, et võiksin isegi nendest monograafiaid kirjutada. Mitmedki nendest isiksustest olid süvausklikud. Ma ei saa käsitleda inimest ainult kirjasõnas, minule on väga tähtis inimesest foto, pilt, et ma võiksin näha tema väljanägemist, näoilmet või isegi riietust. Sellepärast ma püüa isiksust käsitleda alati koos pildiga temast. Hea oleks ka kui juurde saaks lisada kasvõi paar näidet tema loomingust (skulptuur, maal, luuletus vms). Aga seda ma olen teinud, et edaspidi selles suunas edasi

minna.

August Weizenberg

Amandus Adamson

Jakob Hurt

Uku Masing

Ja veel. Aastatega aineeline rikkus üha suureneb, millele peaks vastama ka inimeste vaimse rikkuse kasv. Seda harilikult ei juhtu ja üldse see on väga keerukas probleem. Eks kirjandusteoste analüüs sellisteks mõtisklusteks andis ainet küllaga, kasvõi **August Kitzbergi** *Kauka jumala* peategelase Mogri Märdi näide. Aga näiteid võib tuua ka teaduselust, kuid paraku seda tehakse väga tagasihoidlikult või üldse mitte. Paraku on see minu iseloomu üks negatiivne külg, et ma suhtun tühistesse, vähevõimekatesse, eriti laostunud isiksustesse, sh joodikutesse, pealekaebajatesse, nuhkidesse jne põlastavalt, sageli isegi seda avalikult teistele mõista andvalt. Muidugi nii ei tohiks.

Mingil hetkel hakkas minus süvenema arusaam sellest, kui väiksed me oleme, kui väike on meie maa, rahvas ning piiratud emakeele kasutusala. Muidugi see mõte ahistas ja tegi kurvaks. 1956. aasta sügisel tuli Antsla Keskkooli 8ndasse klassi noored peaasjalikult Urvaste kihelkonna piiridest, kelle kodukeeleks oli võru murre. Aga koolis õpiti nn eesti kirjakeeles, mille ametlikus vanuseks oli vaid mõnikümmend aastat. Nimelt toimus ju 30. mail 1908ndal aastal Tapa keelekonverents eesmärgiga ühtlustada kirjakeelt ja ütelda lahti lõunaeesti, sh võru murdekeelest. Muidugi, see väikerahva noor, alles arenema hakanud emakeel mõneti pärssis õpilaste arengut, kasvõi ainuüksi sellepärast, et puudusi oli mitme õpetatava distsipliini eestikeelses terminoloogias, mis omakorda mõjutas õpikutes esitatud lausete selgust.

Varases nooruses mulle jäi alatiseks meelde ja teejuhiseks **Jakob Hurda** ütlus: „Kui me ei saa suureks rahvaarvult, peame saama suureks vaimult“. Niisiis, haridus ennekõike, kuid ega need asjad ka nii kiiresti toimi. Vajame aega, isegi sajandeid. Mõni aeg tagasi spordikuulsus **August Englas** ütles oma koduvalla, sajanditaguse Pühajärve talupoegade kohta lihtsalt: „Tööd nad tegid, aga rumalad kah olid“. Vaat nii.

Weizenbergi *Vanemuine* ja *Linda*. Adamsoni *Koit* ja *Hämarik* ning *Laeva viimne ohe*.

Oht uppuda kiirenevate muutuste keerises kirjandusse, kunsti, erinevatesse teadusharudesse jne on suur, mistõttu tuleb teha oma valik ja võimaluse korral nimetada isegi oma lemmikud.

Ühiskonnakriitik **Jüri Lina**: „Moodne maailm on pea peale keeratud. Senised moraalsed ja kunstilised väärtused on kõrvale tõrjutud. Võimurid tõstavad esile reitingud (ideoloogiad) ja taandavad inimväärikuse viimasele kohale. Sellega halveneb elukvaliteet. Räägitakse elatustasemest, aga välditakse kasutada meetmeid halbade elutingimuste ja asjaolude kõrvaldamiseks, mis parandaks inimeste tervist, pereelu, isiklike suhteid ja loomingulisi võimalusi ning laiendaks teadmisi tegelikkusest – kõike seda, millest sõltub inimelu“ (Lina..., lk 456).

Mõtlemapanev arutelu Ilmar Tomuskilt - kui tähtis on nooruses hinnata aega, igat aastat. **Ilmar Tomusk** ütleb lühidalt: „Kaks väga ebameeldivat aastat Nõukogude sõjaväes panid piltlikult kinni mitu ust, millest ma oma tulevases elus oleksin enda arvates pidanud sisse minema“. (Tomusk..., lk 200).

Võrreldes teiste inimestega mõtisklevad teadlased ehk kõige enam inimese seostest kõiksusega, kuid seoste saladused avanevad väga visalt. Paljud teadlased otsivad universumist tuge, et kordistada, võimendada oma talenti, võimeid. Samas ülitundlikud ja eriliste võimetega inimesed, nn sensitiivid teadvustavad probleemi, kuid selle olemust selgitada ei suuda.

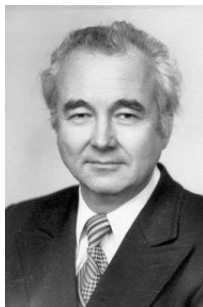
3. Esimesed iseseisvad sammud õppe-teadustöös ülikoolis

Majandusõpingutega alustasin Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonnas aastal 1961. Harilikult (üle)tähtsustatakse just esimest õpetajat, kuid sageli kujuneb tegelikkuses tähtsamaks mõni tunnustatud teadlane, kellega tutvutakse hoopis hea raamatu või monograafia vahendusel. Muidugi olulised on ka vestlused teadusprobleemidest huvitatud eakaaslasega. Nii juhtus see ka minuga.

Teadlasaristokraatidest eeskujud

Kui asusin õppima Tallinnasse, TTÜ-sse, oli seal rektoriks akadeemik **Agu Aarna**, samal ajal TÜ-s akadeemik **Fedor Klement** – mõlemad legendaarsed teadlasaristokraadid. Üliõpilane soovibki enda ees näha suurt isiksust, teadlasaristokraati, rahvusvaheliselt tunnustatud teadlast. Aga soovid ja tegelikkus langevad väga harva kokku.

Õpingud majandusteaduskonnas algasid nõ klassikaliste distsipliinide kaudu: majandusajalugu ja –geograafia (dotsent **Bernhard Veimer**), kõrgem matemaatika (õpetaja **Hilda Roos**), poliitökonoomia (dotsendid **Eduard Inti**, **Harri Kroon**), kompartei ajalugu (õpetaja **Marta Esser**), inglise keel (õpetaja **Renata Virkhaus**), seejärel lisandusid majandusarvestuse teooria (vanemõpetaja **Harri Räämet**), statistikateooria (dotsent **Maimu Saarepera**), Rahanduse ja panganduse alused (dotsent **Alevtina Kudrjavitseva**), õiguse alused (professor **Juhan Vaabel**) ning lõpuks majandusanalüüs (dotsent **Vello Volt**), majandusõpetuste ajalugu (dotsent **Ivo Soidra**) ja veel mitmeid distsipliine, mida õieti enam ei mäletagi (tööstuse ökonoomika, tähtsamate tööstusharude tehnoloogia, arvutiõpetus jt).

Juhan Vaabel

Uno Mereste

Vello Volt

Harri Kroon

Maimu Saarepera

Niisiis, noor õppur on enamasti nõudlik maksimalist ja halastamatu kriitik. Ehkki hiljem mälestustes maalitakse heleroosa pilt noorusaja õpinguaastatest, siis tegelikkus oli toona hoopis teistsugune. Asi on selles, et arvestades tolleaegset ainelist baasi, kättesaadavaid tekste ja õpetamise metoodilist taset, tegid õppejõud oma parima, kuid nüüdisaja nõudluskriteeriumidest lähtudes oli tulemus nõrgavõitu. Sagedaseks põhjuseks oli mõne õppejõu vähene nõudlus enda suhtes, ta lihtsalt ei säranud õpetatava distsipliini sees, mida üliõpilased temalt nii väga ootasid.

Iseseisvad teadusuuringud

Loengutel, seminaridel ja praktilistel töödel on oma kindel koht õppetöös, kuid edaspidi

tõdesin, et hoopis tähtsamad olid just need iseseisvad uurimistööd, mida üksikute distsipliinide raames tuli koostada. Nendest järgnevalt paar sõna.

Esimene uurimistöö majandusgeograafiast hõlmas Eesti põllumajandust ja sai koostatud peaaesjalikult eestikeelsete materjalide baasil. Sisuliselt olukorra iseloomustamine ja lisaks mõned tulevikuvisioonid. Juhendajaks dotsent **Bernhard Veimer** (keda tunti ennekõike tema kuulsa venna **Arnold Veimeri** kaudu), kes põhiliselt suunas mind iseseisvale tööle olemasoleva eestikeelse kirjandusega. Muide, ajal mil Arnold Veimer oli valitud Eesti Teaduste Akadeemia presidendiks ei esinenud ta avalike loengutega majandusteadlastele, piirdus vaid mõne väitekirja oponeerimisega. Küll aga kirjutas mitmed raamatud, sh autobiograafilise sisuga.

Teine uurimistöö oli majandusteoreetilise kallakuga ja käsitles tööjõu liikumist ettevõttes, tehases *Volta*. Seoses selle teemaga oli võimalus üles näidata suuremat initsiatiivi ja uurimistahet. Eks kasutada tuli ennekõike venekeelseid allikaid, sest selle alusel kujundasid uurimismeetodid. Teaduslikuks juhendajaks dotsent **Harri Kroon**, kes andis tööle tunnustava hinnangu ning soovitas mul edaspidigi tegelda majandusuuringutega.

Siinjuures vaid üks tähelepanek. Nimelt üllatas mind see, kui vähe parimas tööeas inimesed hoolisid enda tervisest, aga ka eneseharimisest. Kõigepealt nõ meeletu suitsetamine, korrapäratu napp toitumine, joomarlus vms. Suitsetati palju ja kõikvõimalikes kohtades. Mittesuitsetajal oli harilikult võimatu leida ruumi või üldse kohta, kus ei tuleks sisse hingata kaasinimese suitsuvingu. Noorte poiste suitsetamisega kaasnes pidev sülitamine, õigemini tatistamine. Levinud oli nn kommunistlik kasvatus kui õpetus, teooria, kuid näiteks *ajurvedast* ei teatud peaaegu midagi. Ehkki võinuks teada. Pealegi, toonastes kinofilmides näidati suitsetajat igati positiivses valguses, sest vaadake, inimene töötab nii innukalt, et ei hooli isegi oma tervisest. Edaspidi hakati küll suitsetajate tegevust vähehaaval piirama, kuid paraku tühisel määral. Edasi joomarlusest. Resoluutselt võideldi küll sõidukijuhtide purjutamise vastu, kuid teistel elualadel võis purjus inimene rahulikult tööle ilmuda ja ega väga seda hukka ei mõistetudki. Isegi kõrgkoolide õppejõudude seas polnud joomarlus haruldaseks nähtuseks. Hiljem, kui juba töötasin Tartu Ülikoolis, nägin kuidas nii mõnigi andekas õppejõud vaevles alkoholiprobleemides ja leidis selles pahes ka oma lõpu. Ja lõpuks omavahelisest suhtlemisest ja jututeemade valikust. Mulle on alati olnud vastumeelt ropendamine tühistel teemadel, ehkki see nähtus ei kao kuhugi vaid isegi süveneb isegi massimeedias.

Järgnevalt kaks uurimistööd kuulusid majandusanalüüsi valdkonda, sh lõputöö, mille juhendajaks oli dotsent **Maimu Saarepera**. Tegu oli kompleksanalüüsiga ühe õmblusettevõtte baasil ning see õnnestus täielikult. Samas võisin tunnustavalt alati meenutada oma juhendajat, kes tõstis eriti esile uurimismeetodite oskusliku kasutamise tähendust. Kõrvalepõikena ei saa jätta mainimata paari teravat probleemi tolle aja Valga õmblusvabrikus. Esiteks, 1960ndate algul töötas kõrvu seal inimesi, kes küüditatuina tulid tagasi Siberist ning nn aktivistid, kes neid küüditasid. See tegi tööõhkkonna vabrikus väga pingeliseks. Teiseks, mul oli kahju nendest noortest õmblejatest, tüdrukutest, kes olid siia tööle tulnud Valgast, Valkast ja mujalt linna lähiümbruskonnast. Raskusi oli ennekõike elamispinna leidmisega ja seda inetult kasutas ära parimas meheas toonane vabrik

direktor. Mäletan, kuidas kaks verinoort lätlannat lausa nuttes kurtsid, et saavad elamispinna vaid siis, kui nõustuvad direktoriga seksima. Olin pikaks ajaks masenduses, kui juhtusin pealt kuulama noort miilitsatöötajat, kes ärples sellega, kuidas nad öösiti purjus naisi kainestusmajja toimetavad ja neid seal vägistavad. Nendes juhtumitest ei räägita, ega ka kirjutata avalikkuses mitte kunagi. Paraku, ehkki peaks.

Minu õpingute ajal üheks tõsiseks probleemiks oli majandusalaste terminite ja mõistete nõhagus piiritus või lausa piiritlematus. Samas osa termineid oli teadlikult politiseeritud (nt mitte investeeringud, vaid tuli ütelda kapitaalvahetused; mitte kapital, vaid rahalised fondid vms). Alles 1970ndate lõpus hakkas ilmuma teatmeteoseid, kus mõisted olid suhteliselt täpselt defineeritud. Uuringuid-analüüse takistas praktikaandmete ulatuslik salastatus. Isegi ettevõtete aastaaruannete andmeid võis enamikel juhtudel kasutada vaid KGB eriosakondade loal, sedagi peale vastavaid ekspertiise. Kaasüliõpilaste hulgas oli mõni tüdruk (Laine Saar, Eha Pooman jt), kellel oli eeldusi saada edukaks teadustöötajaks, kuid paraku nende valik oli siiski majanduspraktika, erialane töö ettevõtetes. Asi oli ka selles, et enamik õppejõude lihtsalt ei osanud tõstatada huvitavaid teaduslikke probleeme, mis oleks noori innustanud oma sõna ütlema tõsisemate uuringute kaudu. Toona kõrgkoolis püüti ette valmistada häid spetsialiste majanduspraktika vajadusteks ja seda suhteliselt kitsal erialal.

Valitses üleüldine vaesus uurimistööde ainelise tagatuse osas. Toona ei jätkunud isegi trükimasinaid, et üliõpilane saanuks oma töö korralikult vormistada, rääkimata siis vajalikust arvutustehnikast. Esimesed arvutused tuli teha arvelaua ja arvutuslühikati abil. Hiljem tulid mehhaanilised käsitsi vändaga arvutid Feliks ja VK-1, seejärel võeti kasutusele juba elektrilised klahvarvutid. Õnnetuseks oli nende töökindlus väga ebastabiilne, nii et arvutuste tegemise ajal jooksid need kärarikkad masinad lihtsalt kokku. Momendil võib kogu seda rikkalikku arvutivara näha muuseumides.

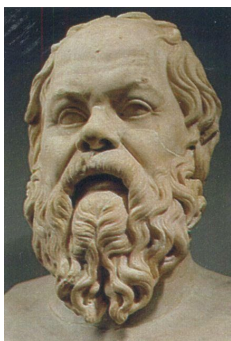
Eks vaesusel ole teisigi aspekte, millest harilikult ei taheta rääkida, sest oma noorus- ja õpiaega püütakse meenutada ikkagi heledates toonides. 1950/60ndatel aastatel valitses ühiselamutes elanud üliõpilaste seas tõsine alatoitumus, mis mõjutas oluliselt õpitulemusi. Polnud harva juhtumid, kus üliõpilane läks hommikul loengule ja jõi tühja kõhu tunde peletamiseks vaid klaasi vett. Päeval õnnestus kuskilt sööklast saada üks taldrikutäis suppi, kuid õhusööki piirdus vaid pätsi saia ja pudeli limonaadiga. Samas energia säästmisele pöörati erilist tähelepanu, mistõttu tudengeid võis sageli leida voodis lesimas või lausa magamas.

Ja veel. Üheks enesekaitse võimaluseks oli seik, kus üliõpilane ei lasknud oma nõvaimsesse kodusse sisse ühtegi psühhohuligaani, vaimselt tasakaalukat inimest või lihtsalt jätist. Nii tekkisid endassetõmbunud väga andekad noored. Aga peale sõja aastate neid jätkus, sest

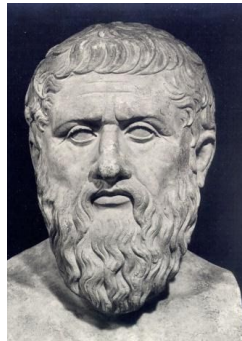
suur osa sõja läbi elanud inimestest, eriti rindel, lahingutes viibinud meestest vajab psühholoogi abi, mida aga toona ei osakud võimaldada. Ka KGB nuhke jätkus kõikjale, mõnede andmete kohaselt oli ENSV-s iga kahekümnes täiskasvanu seotud tolle kurikuulsa organisatsiooniga.

Kui seoses vaesusega tuntakse eriti kaasa, ja seda õigustatult, inimestele, keda küüditati Itta või kes pidid põgenema Läände, siis hoopis raskem oli nendel inimestel, kes jäid Eestisse ning elasid siin üle kõik raskused ja tehtud ülekohtud. Need inimesed kindlustasid siin kohapeal Eesti majandusliku ja demograafilise järjepidavuse ning jätkusuutlikkuse. Sellepärast jäi minule arusaamatuks nende Läänest perestroikaajal Eestisse tulnud väliseestlaste, mõnede professorite käitumine, kes seadsid otsesõnu eesmärgiks kohalikest majandusteadlastest nõ plats puhtaks lüüa. Usaldasime neid väga, aga koostööd nende poolse tõrjutuse tõttu ei saanudki tekkida. Küll aga tekkisid meil tihedad teadusalased sidemed väga heasoovlike sõpradega paljude Lääne majandusteadlastega alates Soomest kuni USA-ni välja.

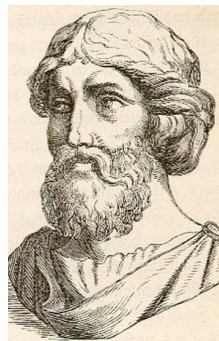
Tollal filosoofia kursuste õpetamisse võib suhtuda nii ja naa, kuid alati oli võimalus enda teadmisi täiendada antiikaja filosoofide (**Sokrates, Platon, Pythagoras, Aristoteles** jt) pärandi uurimise kaudu. Ja neid võimalusi sai ka usinalt kasutatud

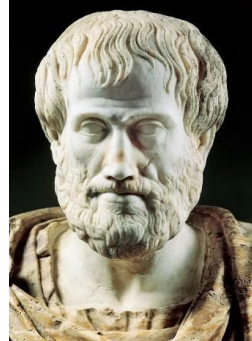
Platon

Pythagoras

Aristoteles

Sokrates

Muide, mind on alati paelunud nende tarkade vaimuinimeste välimus, ennekõike näoilme. Milline rahulikkus, tasakaalukus ja enesekindlus!

4. Tööd esimese väitekirja koostamisel

Minu aktiivne töö Tartu ülikoolis algas 1968. aastal ja jätkus kuni emeriteerumiseni 2006. aastal, hiljem küll episoodiliselt. Ametikoha ja teaduskraadide poolest tähendas see liikumist assistendist professorini ning teaduskandidaadist teadusdoktorini.

Vaimne atmosfäär ja aineiline baas

Töötingimused olid toona äärmiselt vastuolulised, sh ülikooli nõrk aineiline baas, aga ka ideoloogiline surve. Tegevuse väline külg pidi mahtuma selleaegsete elureeglite raamidesse, eesmärkide poolest püüti oma tööd hoida kooskõlas isiklike arusaamade ja südametunnistusega (vt ka Hagelberg, lk 175).

Õnneks majandusteaduskond üldjuhul tollal selliseid raskeid aegu ei pidanud üle elama nagu

need olid õigusteaduskonnas. (Vt ka *Leps, Nõiajaht ...*). Eks sellele aitas kaasa ka teaduskonna õppejõudude seas valitsenud normaalne tööõhkkond. Hea sõnaga peab siin meenutama professoreid **Feliks Sauksi, Mait Miljanit, Mart Sõrgi, Heikki Müüri ja Valner Krinalit, ning dotsente Kalju Parvelit, Peeter Viirest, Aino Siimonit, Sinaida Kalninit, Vello Järvet, Madis Väljat**, laborijuhatajat **Elmar Haljastet** jt.

Oli ka erandeid ja nii teadsime kõik, et töötame KGB valvsa silma all. Siiski oli arusaamatu Heino Siiguri käitumine, kes koosolekutel võis esinejat solvavalt vahele röökida. Majandusteadusest oli ta oma teadmiste poolest suhteliselt kaugel, väitekirja kaitses õigusteaduse alal. Kui TÜ suures nõukogus valiti korralisi professoreid ning samale kohale kandideerisid Heino Siigur ja Inge Orgo, siis valik langes viimasele. Aga tollal oli arusaamatut ja saladusi palju, mis ilmselt jäävadki suures osas saladusteks. Punane oli Herbert Metsa, kes oli oma loomult natuke teistmoodi ja tõusis ka ülikoolis päris kõrgele kohale. (Vt ka *Jõgeda ...*, lk 169).

Üldse oli nõukogude ajal inimene vähemalt kümnekordse jälitamise all, õigemini ohver. Kõigepealt esindas nõukogude võimu majavalitsus, kus sealsed töötajad jälgisid inimeste paiknemist elukohtade järgi nn majaraamatute varal. Peale selle, eriti märkamatuks jäävad kojamehed-koristajad jälgisid kõiki maja elanikke, nendele käivaid külalisi jne ja kahtluse korral teavitasid neid palganud organeid. Töökohal tuli tegemist teha sekretäriaga, kes võis olla endise juunikommunisti eksnaine ja tegi oma salapäraseid toimetusi väga kohusetundlikult. Kui teadur soovis avaldada teaduslikku artiklit või raamatut, siis käis see läbi nn ekspertiisi, kus vähemalt kolme organi esindajad andsid oma arvamuse, harilikult siiski heakskiidu. Kui kellegil oli kirjavahetust välismaa kolleegidega, siis kirjad ja muud saadetised uuriti hoolikalt läbi postkontori vastavas laboris. Veel enam. Välismaalt saadetud teadusajakirjadest oli eemaldatud üksikuid lehekülgi, mida sinne teadur ei tohtinud lugeda. Miilits jälgis inimest läbi passilaua vastavate sisse- ja väljakirjutamise kaudu. Sõjakomissariaat kutsus otsustavalt välja inimesi siis, kui toimus elukohavahetus või oli vaja saata nn kordusõppustele. Kui toona reisisid raudteel, siis igas jaamahoones oli miilitsatöötajale eraldatud tuba ja seesama miilitsatöötaja oli vastas igale saabuvale reisirongile ning jälgis võimalikke kahtlasi isikuid. Vajaduse korral pidas ta ka neid kinni.

Õppejõud pidid teadma, et igas õpperühmas oli vähemalt kaks KGB agent (nad muide teineteisest midagi ei teadnud ja jälgitasid ka vastastikku), kes jälgisid õppeprotsessi nõ poliitilist korrektsust. Neid agente värvati ka õppejõudude hulgast, kes teavitasid kõigest juhtunust otse teda värvanud isikule. Nende tegevus oli tulemuslik, sest olulistest „eksimustest“ võis harilikult kuulda parteikoosolekutel ja neid nn eksimusi jagus tudengitele ja õppejõududele. Üks oluline tähelepanek. **Harri Mägi** kirjutas: „*Agendiks ei värvatud tavaliselt NLKP liikmeid ja liikmekandidaate*“. (Vt *ENSV KGB tegevuse...*, lk 19).

Mitmed tuntud toonastest tegijatest kuulusid hävituspataljonide mõrvabandedesse, sh Paul Kuusberg, Uno Laht, Mart Raud, Ralf Rond, Luise Vaher, Andrus Johani, Kaarel Liimand, Esko Lepp, Kaarel Ird, Max Laosson, Endel Sõgel, Friedrich Issak jt. (Vt ka *Olaf Tammarki...*, lk 191).

Ja veel. 1960ndatel täitis Uno Laht VEKSA (KGB) ülesandeid Helsingis. Koos ENSV ametliku delegatsiooniga külastas Uno Laht poliitvange, eestlasi, Siberi sunnitöölaagris. Ta käis enne

Eesti taasiseseisvumist Saksamaal, Münchenis, Vaba Euroopa Raadio toimetuses. (Vt *Olaf Tammarki... lk 106*).

TÜ majandusteaduskond on asunud Tartus Vanemuise tänaval, nõ allüürnikena loodusteadlaste õppehoones, seejärel Nooruse tänaval koos meditsiinihoonega ning ka veel Narva tänaval õppehoones. /*Fotod internetist*/

Sageli küpses eas teadlased meenutavad väitekirja kirjutamise aastaid kui üht ilusamat noorusaega oma elus. Toona oli esimeseks väitekirjaks kandidaaditöö, mis vastas PhD teaduskraadile. Minu esimese väitekirja teemaks oli ettevõtte käibevarade juhtimine, kus mul oli juba varasem tööpraktika, kuna olin töötanud ehitusettevõtte pearaamatupidajana. Enne seda aga olin õppepraktika ajal olnud Valga õmblusvabrikus, täpsemalt ühe tsehi raamatupidajana. Peale lõpetamist oli mind sinna planeeritud pearaamatupidaja asetäitjaks. Tegin kõik, et nii ei juhtuks. Kõigepealt olid seal tööl kõik parimas eas inimesed ja nii pidanuks ma kellegi koha ära võtma. Teiseks, mind ei rahuldanud pisikese ametniku karjäär. Ei rahuldanud mind ka perspektiivid sealse ehitusettevõtte pearaamatupidajana ja olin õnnelik, kui tekkis võimalus asuda tööle Tartu Ülikooli majandusteaduskonda assistendina.

Olin ametnikuna töötamise ajal teinud suuri ettevalmistusi edasiõppimiseks. Oleks võinud ka nii juhtuda, et minust võinuks saada teadustöötaja Läti Teaduste Akadeemia ehituse ökonomika sektoris. Hakkasin juba sooritama sisseastumiseksameid sealsesse aspirantuuri, kuid viimasel hetkel Riia asemel terendus siiski Tartu.

Muide, vaid ühest seigast. Nimelt oli 1960ndatel tegelemine teadusuuringutega ja jõudmine teadusliku kraadini Eestis väga populaarne, sest tol ajal üks vabariigi tippjuhtidest **Arnold Veimer** esitas nõude, et ministritel peaks olema teaduskraad Ja kellel see oli, siis sellist inimest stimuleeriti ka vastava palgalisaga. Näiteks, selles tuules jõudis tollal majanduskandidaadi kraadini Ehitusministeeriumi süsteemis peaökonoomistina töötanud **Arno Susi**. Neid oli teisigi (**Rein-Udo Okk, Valter Tellis, Madis Välja** jt), mõned kutsuti tööle ülikooli.

Paraku tollal ei olnud dissertandil võimalust kasutada kõiki uurimismeetodeid oma soovide kohaselt. Näiteks, väitekirjale oleks palju mitmekesisem saanud, kui oleks olnud võimalus läbi viia ankeetküsitlusi, intervjuuerida tippjuhte, teha paljuvariandilisi arvutlusi jne. Viimastel polnudki mõtet, sest ehitusettevõttele kõik fondid, limiidid vms anti nõ ülalt, kus ruulis kõikvõimas Plaanikomitee. Töös kasutasin vene- ja inglisekeelseid materjale, kuid väitekirja valmis siiski eesti keeles, autoreferaat vene keeles. Tollal tunnetati tugevalt rahvusülikooli vaimsust, ehkki seda sõnades ei juletud otseselt väljendada.

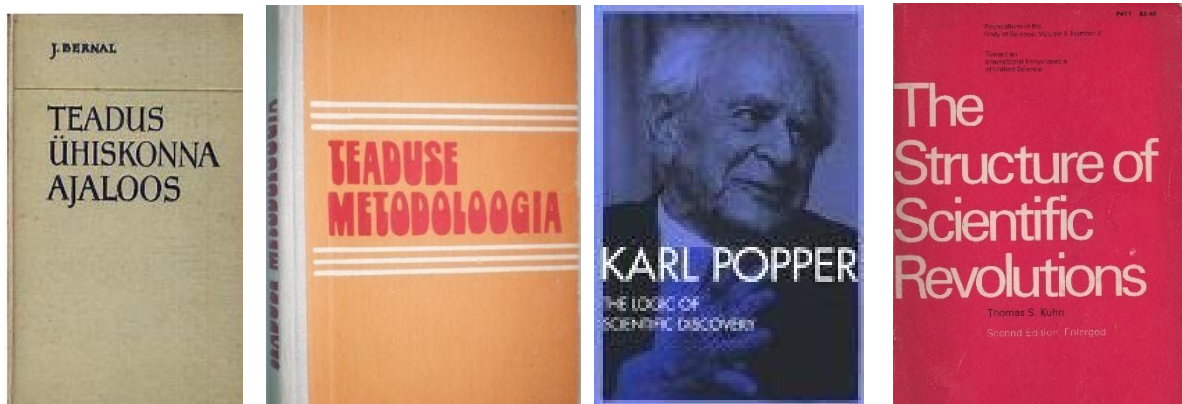
Probleemiks on ja jääb eriala terminoloogia ja teaduskeel tervikuna, ennekõike eesti keelt

kõnelevale teadlasele, kes pidi lausa uusi sõnu, termineid ise leiutama. Tekib mittevastavus teaduskeeles ja igapäevase kõnekeeles vahel. Tuntud inglise teadusloolane **John Bernal** väljendas 1950ndate aastate paiku mõtet, et teaduskeel peab ühte sulama tavalise kõnekeelega, kui teaduse ideed muutuvad igapäevases elus niisama headeks abisteks kui teaduse poolt loodud masinad (*Bernal 1962, lk 21*). Paraku lõhe teaduskeeles, oskuskeeles ja igapäevakeeles vahel on ja jääb, täielikku sulandumist ei tule ilmselt mitte kunagi.

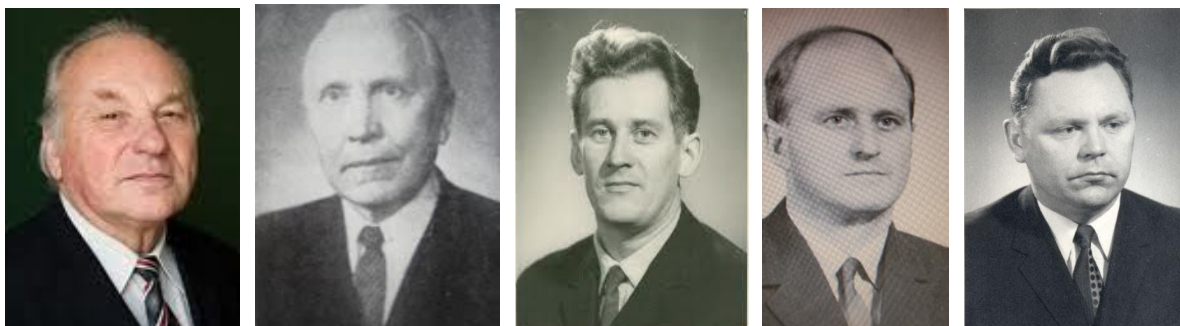
Esiplaanile kerkivad eriteaduse metodoloogilised probleemid

Teadlaseks kasvatakse. Pidevalt tuli tegelda enesetäiendamisega, jälgida kõike uut, mis toimus teistes teadusharudes. Niisiis, toona hakati väitekirjade koostamise ajal ikka laiemalt nõu sisse vaatama teadusse endasse, so teaduse ajalukku, metodoloogiasse ja üldse filosoofilistesse probleemidesse laiemalt. Uuriti **John Bernali**, **Karl Popperi**, **Thomas Kuhni** jt töid, hiljem ka oma vabariigi eestikeelseid üllitisi, sh **Rein Vihalemmi**, **Lembit Valti**, **Jaan Rebase** jt omi. Nende nn viljastav mõju eriteadustele oli väga suur. Minu poolt kasutatavate allikate koguarv oli aukartustäratav, juurde pandult esitame näitena vaid mõne raamatu.

Ja veel. Tollal tõsiseks probleemiks oli andmetöötlus, sest meie käsutuses olid väga algelised arvutid. Paljud ligilähedased arvutlused tehti isegi vaid arvutuslühikati abil. Ka arvelaud oli veel kasutusel. Samal ajal aga üllatas tolleaegsete majandusteadlaste suur abstraherimis- ja üldistusvõime. Isegi suhteliselt ahta andebaasi varal osati teha huvitavaid järeldusi ja ettepanekuid. Vaevalt, et nendele noortele, kes elavad nüüdisaegsete arvutite keskel on kogu see probleemistik mõistetav.

Oma väitekirja, mille juhendajateks olid professor **Raimund Hagelberg** ja dotsent **Ülo Kauer** kaitsesin 1971. aasta juunis Tartu Ülikooli aulas, kusjuures oponentideks olid professor **Karlis Andžans** Läti ülikoolist ja dotsent **Jaan Pikk** Tartu Ülikoolist. Asjade edukale käigule lõi oma abivalmidusega kaasa Läti Ülikooli professor **Elmars Zelgalvis**. Tänu just temale kujunesid Tartu ja Läti ülikooli rahandus-panganduserialade suhted väga viljakaks paljudeks aastateks.

Elmars Zelgalvis Karlis Andžans Raimud Hagelberg Ülo Kauer Jaan Pikk

Nüüd tagasi vaadates möödunudle võin kinnitada, et töö esimese väitekirjaga oli täis loomingulist pinget, mis võttis kogu minu aja, mõned päevad täis tööd kujunesid oma 14 tunni pikkuseks. Aga inimese noor organism on erakordselt vastupidav ja täis ammendamatu energiat. Ka mälu oli väga hea, so paljude kirjanduslike allikate hulgast võisin eksimatult ütelda, kust, kellelt ja missuguselt leheküljelt mingi mõte või tees pärines.

Professor **Karlis Andžans**: „Teadlane kahtleb alati ja kõiges, sest oma loominguperioodil on ta vaba. Kui aga väitekirj valmis, siis pead olema kindel kõiges, mis töös esitatud ning pead olema suuteline oma seisukohti kaitsma. Kui teaduskraad käes, võid taas muutuda kahtlejaks, kriitiliseks või isegi ebakindlaks. Pea seda oponendi soovitus meele.“

Edasi. Teadusharusse uute uurimismeetodite sissetoomine loob uusi atraktiivseid teemasid, millest huvituvad nii üliõpilased kui ka teadurid. Sisuliselt hõlmasid need raalidel tehtavate eksperimentaalsete finantsarvutluste kasutamist juhtimises, sh ettevõtete tasandil. Sellised üliõpilasuuringutööd tõmbasid aastatel 1976-1982 üleliidulist tähelepanu, mil kõrgharidussüsteemi konkurssidel pälvis medali üliõpilane **Kersti Kanepi** ning diplomid **Natalja Denissova** ja **Alla Baljutskaja** (juhendaja Vambola Raudsepp).

Nendel aastatel edukad olid ka minu ja professor **Raimud Hagelbergi** juhendatud aspirandid ja õppejõud. Kandidaaditööd kaitsesid **Tiimar Sökk**, **Ljudmilla Šorikova**, **Liia Vood**, **Nadežda Ivanova Peterburis** ja **Lehte Alver** (sünd Ots) Vilniuses. Nende väitekirjade omapära seisnes selles, et väljapakutud teoreetilised seisukohad olid viidud konkreetsete meetodiliste materjalideni, mida võis praktikas rakendada. Tollal oli see suur uuendus rakenduslikes uuringutes.

Ja veel. Rahanduse eriala lõpetanutest kaitses Moskvas edukalt oma kandidaativäitekirja **Sinaida Kalnin**. Oli valminud ka teisi väitekirju, sh dotsent Arno Susi juhendamisel, kuid need jäid mitmetel põhjustel kaitsmata.

1975-1980.a. oli rahanduse ja krediidi kateeder juhtivaks uurimisasutuseks ettevõtete rahanduse automatiseeritud süsteemide väljatöötamisel (**Raimund Hagelberg**, **Vambola Raudsepp** ja **Arno Susi**). Selle probleemi kohta anti välja neli kõrgkoolidevahelist teadusliku tööde kogumikku. Eriti tihedad sidemed kujunesid Kaasani finants- ja majandusinstituudiga. (Vt ka *TÜ ajalugu III, lk306*). Mõõname, et tollal oli sõna automatiseeritud öeldud kaugeleulatuva perspektiiviga, praegu ütleme tagasihoidlikult, et tegemist oli paljuvariandiliste finantsarvutlustega.

Uurimisteema arutelul **Raimund Hagelberg, Vambola Raudsepp** ja **Valner Krinal**. (Foto erakogust)

Toona löid aktiivselt üliõpilasuuringutes kaasa **Oleg Andla, Tiimar Sokk, Tõnis Jakob** jt ning tööde retsenseerimises rahandusminister **Endel Mändmaa, Vello Volt, Leo Lilover** jt. Nendel aastatel kerkis esile mitmeid andekaid TÜ rahanduse eriala lõpetanud majandusteadlasi ja poliitikuid, keda taasiseseisvunud Eesti hädasti vajas. Nad olid **Olev Raju, Siim Kallas, Vahur Kraft, Andres Lipstok, Heido Vitsur, Aivar Sõerd**, hiljem **Aare Järvan, Dmitri Jegorov** jt.

Vana tõde, et teadlane peab olema oma igapäevaelus ainelistest muredest vaba. Seoses sellega tuleb tunnustavalt märkida, et kohe peale seda, kui **Arnold Koop** sai 1970. aastal ülikooli rektoriks hakkas ta tõsiselt lahendama õppejõudude olmeprobleeme. Elasid toona paljutki õppejõud ühiselamus koos üliõpilastega. Paari aastaga kerkis Aardla tänavasse ja hiljem Annelinna korrusmajad, kuhu said korterid elamispinnad vajajad igast teaduskonnast. Elasin ka mina nendes majades kuni Eesti taasiseseisvumiseni.

Vastuoluline ja dramaatiline aeg võimaldab anda erinevaid hinnanguid toona tegutsenud juhtivtöötajatele Nõukogude Eesti elus. Nii on see ka professor Arnold Koobi puhul, kes oli filosoofiadoktor, NSVL Pedagoogikaakadeemia ja ENSV TA korrespondentliige ning TRÜ rektor (1970-1986). Isiklikult mäletan teda kui inimest, kes püüdis võimalikult palju teha ülikooli heaks.

Lisaks ühest seigast. Minust sai kompartei liige 1971. aastal, võib öelda käsu korras. Tulin tööle ülikooli 1968. aastal ja siis selgitati mulle, et antud ametikoht eeldab komparteisse kuulumist. Keeldusin, kuid selle tulemusel mind vormistati tööle vaid käskkirjaga, mitte ei valitud konkursi korras. Aasta möödudes töötasin juba sisuliselt väitekirja kallal, siis valiti konkursi korras ka assistendi ametikohale, kuid möödaminnes mainiti ka perspektiivi puudumist seoses parteitusega. Ebameeldiv valik, mis siiski tuli teha, kuid toona need asjad

nii ka käisid. Emeriitprofessor **Arnold Rüütel** meenutab: „Saades pakkumise juhtida majandit, tekkis taas küsimus: miks pole mees komparteis? Tehti selgeks, et enne direktoriks ei saa, kui sellega on asjad korda aetud. Algul ei nõustunud, kuid lõpuks andsin alla. Ja siis niimoodi sai minust kompartei liige, mis on tänase päevani saatnud minu elu, ja kõik mis on võimalik halba öelda, on kasutatud läbi selle sõna“. (Vt ka Maaleht ...)

Riigitegelane majanduskandidaat **Edgar Tõnurist**: „On olnud palju kahetsusväärset. Kuigi puuduvad otsesed kuriteod, ei saa teha olematuks moraalset vastutust ajastu traagiliste tagajärgede eest. Need tagajärjed on liiga rasked selleks, et lihtsalt üldsõnaliselt tunnistada oma moraalset süüd. On vajalik tuua ajaloo palge ette kõik tehtu ning vaagida, kuidas käitus meist igaüks, millisel määral kasutasime võimalust jääda inimeseks“. (Vt ka Edgar ..., lk 211). Eks Eesti väiksuse tõttu on ka minul omad parimad mälestused Edgar Tõnuristist. Meenub traagiline Tartu Ülikooli põlemine, kus Edgar Tõnurist oli see mees, kes juba tulekahjujärgse päeva hommikul oli valitsuskomisjoni esimehena Tartus, et päästa ülikool.

Ja veel. Toona üheks minu hobiks oli maailma riikides käibelolevate rahatähtede uurimine, tänu millele tekkis mitmeid sisukaid sõbralike suhteid numismaatikutega Eestist ja mujalt. Sellega kaasnes ka maailma tähtsamate valuutade vahetuskursside jälgimine. Võisin nentida mõningaid arengutendentse. Näiteks, peale sõja aastatel maailma majandus arenes küll kiiresti, kuid ilmutas ka kasvavat ebastabiilsust. Ilmnesid riikidevahelised karmid valuutaspekulatsioonid ja -interventsioonid.

5. Doktorantuur Peterburis ja doktoritöö kaitsmine

Doktorikraad tähendas tole aegses NSV Liidus kuulumist teaduseliidi absoluutsesse tippu. Tolle aja nõuete kohaselt pidi doktoritöö olema iseseisev uut uurimissuunda loov uurimustöö, mistõttu teaduslikku juhendajat polnud ette nähtud. Eeldati, et teadlane läbi

aastatepikkuse viljaka töö kaudu nõ kasvab ise teadusdoktoriks.

Olin Peterburi Riikliku Finantsmajanduse Ülikooli juures nn mittestatsionaarne doktorant aastatel 1982-1983. Sisuliselt tegin oma tööd väitekirjaga rahanduse kateedri juures, mille juhatajaks oli professor **Ernest Voznesenski**. Väga vastuoluline isiksus, kes oli koos oma vanematega ja lähisugulastega kannatanud stalinistlike repressioonide all. Näiteks, toona represseeriti andekad majandusteadlased **Nikolai Kondratjev, Nikolai Voznesenski** (hiljem kõnesolev õppeasutus kandis tema nime) jt. Viimastel eluaastatel oli Ernestil alkoholiprobleeme.

Sealseks konsultandiks (tegelikult küll siis juhendajaks) määrati mulle professor **Viktor Kolesnikov**. Sisuline töö kujunes väga viljakaks ja huvitavaks, sest samaaegselt tuli esineda mitmetel teaduskonverentsidel, sh ka Moskvast, pidada külalisõppejõuna loenguid aspirantidele ja üliõpilastele, seda peale Peterburi veel Kaasanis, Riias ja mujalgi.

Moskva Riiklik Ülikool

Moskva Finantsülikool (end Instituut)

Tollal olid Peterburi rahandusteadlased tuntud üleilmselt, nende maine oli väga kõrge. Vastavalt sellele ka nõudmised üliõpilastele ja kraaditaotlejatele. Meelde jäävad olid toonased soovitusel doktorantidele. Vaid üks näide.

Professor **Viktor Kolesnikov**: „*Pole vaja piiritlemata mõisteid, termineid, keeruliselt sõnastatud lauseid, traktaate ja vaimukusi. Küsi endalt lihtsalt: millise uue uurimismeetodi varal said täiesti uusi teadmisi, mis võimaldasid sul luua oma uurimissuuna teaduses? Kõik. Kui aga seda pole, siis pole ka doktoriväitekirja*“.

Eraldi peaks rääkima tolle aja üleliidulistest ja rahvusvahelistest teaduskonverentsidest, mida korraldati Moskvast. Mul tuli esineda paaril korral, sh üks kord Moskva Finantsinstituudis (praegu Finantsakadeemia), kus teemaks oli finantsarvutluste süsteemi väljatöötamine ja rakendamine ettevõttes. Arutelu oli aktiivne, heasoovlik ja loominguline, kusjuures tunti elavat huvi meie poolt keskmise suurusega ettevõtete tarvis väljatöötatud meetodiliste juhendite ja nende rakendamise vastu. Sõnavõttudes pakuti välja mitmeid huvitavaid ideid, mis käsitlesid finantsteooria ja -praktika kooskõla. Muide, toona oli nõue, et doktorandid peavad esinema ka tähtsamatel teaduskonverentsidel, enne kui väitekirja kaitsmisküpsuseks loeti. Vastavalt sellele pidi kraaditaotleja olema kogu aeg nõ tippvormis.

Valminud doktoriväitekirja läks kaitsmisele 1983. aasta juunis, kusjuures oponentideks olid professor teeneline teadlane **Dmitry Molyakov** (Moskvast), professor **Pjotr Ževtjak**

(Peterburist) ja **Vytautas Ažušilis** (Vilniusest). Tööle üldhinnangu andis nn juhtiva asutusena Vilniuse ülikool (akadeemik **Alfonsas Žilenase** kinnitusega). Läks korda ja see oli minu elu tipphehk.

Professor Dmitry Molyakov oma väljapeetud viisaka ja esindusliku käitumisega meenutas tõelist Vene aristokraati. Ta kunagi ei tõstnud häält, ega läinud endast välja, vaid alati rahulikult ja argumenteeritult selgitas omi seisukohti. Viibis tol ajal ka Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas ja tutvus siinse õppeprotsessiga ja õppejõududega. Hiljem olin aastaid Peterburis Finantsülikooli juures veel doktoriväitekirjade kaitsmisnõukogu liige ning oponeerisin mitmeid uurimistöid. Samuti avaldasin seal teaduslike tööde kogumikes väitekirjaga seonduvaid teadusartikleid. Kandsin hoolt ka selle eest, et Tartu Ülikooli tekiks juurde uusi teaduskraadiga noori õppejõude.

Eestis koostatud väitekirjade kaalu tõstis asjaolu, et olime toona kogu NSVLiidu piires nõ nähtav, ennekõike majanduse kompaktse arengu valdkonnas. Akadeemik **Arno Kõörna** kirjutas: „*Tuleb tunnistada, et eriti 1980ndatel aastatel oli Eesti NSV majandus saavutanud küllaltki kõrge taseme ning meid nimetati NSVL „lääneks“* . Ise me seda kunagi ei rõhutanud, ega ka esile ei tõstnud.

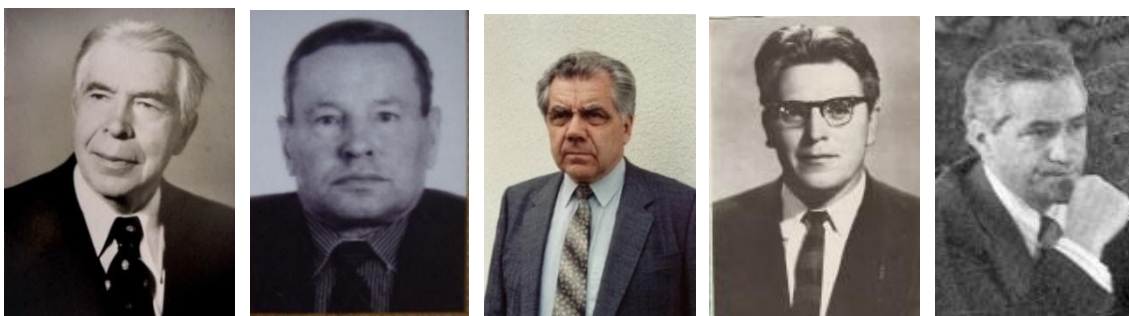

Peterburi Riiklik Finantsmajanduse Ülikool. /Foto internetist/

Tollal minu side oli Peterburiga isegi tihedam kui, näiteks, Tallinnaga. Muide, Tartu Ülikoolis, aga ka Eestis andsid siis tooni noored majandusdoktorid **Arno Kõörna**, **Mihhail Bronštein**, **Herbert Metsa**, **Ilo Sildmäe** ja **Vambola Türk**. Tallinnas aga teadusdoktorid **Uno Mereste**, **Eduard Kull**, **Raoul Üksvärav**, **Erik Linnaks** jt. Vanema põlvkonna majandusteadlased, sh **Oskar Sepre**, **Arkadi Rannes** jt olid oma aktiivse teadustegevuse juba lõpetanud. Põlvkonnavahetus toimus enamasti probleemideta ja sujuvalt.

Veel ühest seigast. Millegipärast pürgisid toona majandusdoktoriks ka inimesed, sh eriti juristid, insenerid jt kellel puudus majandusalane baasharidus. Näiteks, Venemaal lõpetati taoline olukord juba sajandivahetusel. Praegu Eestis tänu paindlikele õppekavadele neid

vastuolusid enam ei ole.

Dmitry Molyakov Viktor Kolesnikov Vytautas Azhushilis Alfonsas Žilėnas Ernest Voznesenski

Minule olid need viljakad teadustöö aastad ja seda mitmel tasandil, sh üliõpilasteaduse osas. Meenutame, et 1976. aastal üleliidulisel kõrgharidussüsteemi üliõpilastööde konkursil võitis medali **Kersti Kanepi** (sünd Kurre) rahandusalane uurimustöö (juhendaja prof Vambola Raudsepp), (vt ka Raudsepp, lk 35). Peale selle võitsime veel mitmeid diplomeid ja tunnustusi.

Ühest tähelepanuväärsest seigast, so uute uurimissuundade (teadusloo toel) kujunemisest. Eesti majandusteadlastest hakkas teaduse metodoloogiaga põhjalikumalt tegelema professor **Uno Mereste** (vt ka Mereste I, lk. 339), kes innustas ka teisi õppejõude ja teadureid oma distsipliini või eriteadust käsitlema uutest aspektidest lähtudes. See suund kujunes väga populaarseks ja viljakaks. Meenutame, et Eesti esimeseks teadusfilosoofiks peetakse **Lembit Valti**. Ülikoolis tegeles teadusfilosoofiaga **Rein Vihalemm, Salme Nõmmik, Vilma Kelder** jt. Nende mõju oli toona majandusuuringutele suur, peaasjalikult oma eriteaduse sisestruktuuri käsitlemisel, arendamisel.

Ja veel. Siinjuures olen alati väga tähtsaks pidanud teadlaste omavahelist otsekontakte, kus üteldakse uus ja oluline mõne minutiga, nii et ei tule lugeda pikki traktaate, kus oma 95 protsenti on kõik üldtuntud tõesed. Ja kui juhtub hea suhtlemisosekusega kolleeg, eriti mõne teise teadusharu esindaja (nt majandusgeograaf Salme Nõmmik, õigusteadlane Vilma Kelder, majandusajaloolane Ilo Sildmäe, filosoof Rein Vihalemm jt) siis arenevad otsekontaktid väga viljakaks. Meenutan neid isiksusi alati suure soojusega.

TÜ tähtpäeval tuli mul mitmel korral vastu võtta väliskülalisi ja tutvustada nendele ülikooli. Nende hulgas oli isegi peaminister (Kalevi Sorsa), ministreid (sh Veikko Pihlajamäki), pangajuht (Esko Ollila), rektoreid (Arvi Leponiemi, Antti Tanskanen) ja arvukalt teisi külalisi meie naabermaast. Muidugi soositud külastuskohaks oli alati TÜ Raamatukogu, kuid paraku selle direktriksist Laine Peebust tuli võimalikult kaugele hoiduda, sest tema isekus ja õel naiivsus võis kõigile häbi teha. Kui 1989. aastal toimus TÜ suures nõukogus raamatukogule uue juhi valimine, siis seda legendaarset direktriksi sellel ametikohal enam näha ei soovitud.

Eraldi tänutundega meenutan neid sisukaid arutelusid, mis mul kujunesid välja aastateks dotsent majandusküberneetik **Villem Tammega**. Rääkisime **Vassili Leontiefi, Leonid Kantorovichi, Nikolai Kondratjevi, Vladimir Vernadski** jt teadustöödest ja nende praktilisest väärtusest ning ka võimalustest rakendada nende seisukohti õppetöös. Muide, akadeemik Kantorovich oli 1960ndatel aastatel üks esimesi, kes juurutas ja propageeris matemaatilisi

meetodeid majandusteaduses ja majanduse planeerimises. Ta viibis ka Tartus, et tutvuda ülikooli arvutuskeskusega ning andis kiitva hinnangu selle tööle. (Vt ka Klement ..., lk 103).

Paraku Villem Tamme võimas anne jäi rakendamata, temas võttis maad juba nõukaajal pettumus sellest, kuidas ülikoolis kapselduti oma eriala pispisprobleemidesse ja paljud väitekirjad kujutasid endast näilist teadusettegemist. Kuni oma elu lõpuni oli Villem Tamm tulvil ideedest ja kursis kõigega, mis toimus maailmas tema erialal, kuid inimesena jäi ta enesestõmbunuks, intelligentseks teadusemeheks. Siinjuures kordan veel ja veel: elasime totalitaarses ühiskonnas.

Lisaks ühest mõttearendusest, mis jäigi meil lõpetamata. Tõsiteadlaste, sh professorite, akadeemikute jt seas on süvausklikke, religioosseid inimesi, kellega olen ka isiklikult kohtunud. Nende arusaamad on lihtsad: tunnistagem, et inimeste üle valitseb kõrgem, kõiksuse mõistus, millest üks väike osa on meis kõigis endas. Seega, ärge otsige jumallikku kuskilt kaugelt, vaid leidke see iseendas. Siit tekivad inimese olemise mõte, eesmärgid ja teed edasiminekuks. Kui on raskusi, siis palvetagem ja kui kõik laabub, siis ikkagi palvetagem. On suuri isiksusi, kes pole end avalikkusele avanud, kuid mulle avaldas võimsat muljet seik, kui akadeemik **Paul Ariste** saadeti oma viimsele teekonnale Tartu Ülikooli aulast.

Isiklikus plaanis saan öelda, et mälestused Peterburist on tänaseni võimsad, kogu eluks ja üksikseiku võib lõputult meenutada. Toona, ehkki oli nõukaaeg, õhkus Peterburis igal sammul Keiserliku Venemaa suurust ja hiilgust. Teadlaste jaoks seonduvad need ennekõike Keiserliku Venemaa Peterburi Teaduste Akadeemiaga, mille asutajaks oli tsaar **Peeter I** ning üheks juhtivaks teadlaseks **Mihhail Lomonossov**. Eestlasena võisin vaikselt uhkust tunda, et selle akadeemia kaks akadeemikut olid pärit Eestist. Kõigepealt maailmakuulus Karl **Ernst von Baer** (pilt paigutati taasiseseivumise järel Eesti krooni rahatähele) ning keelemees, polüglott **Ferdinand Johann Wiedemann**. Eravestlustest meenud seik, et Peterburi teadlased tundsid toona üpris hästi ka Tartu Ülikooli teadlasi, sh **Juri Lotmani**, **Paul Aristet**, **Hans Trassi** ja teisi.

Professor **Mart Sõrg**: „Minul seonduvad Peterburiga parimad mälestused, sest kaitsesin seal oma doktoritöö 1989. aastal. Toona oli professor Vambola Raudsepp Peterburi Finantsmajanduse Ülikoolis doktoriväitekirjade kaitsmisnõukogu liige, mistõttu sõitsime üsna tihti koos Tartu-Peterburi kiirbussis. Meil oli tollal seal mitmeid ühiseid tuttavaid, sh professorid Lapidus, Zelgalvis, Moltšanov ja paljud teised ning seega kaitsmine sujus meeldivalt. Üldse professor Raudsepp tegi palju selleks, et meie TÜ kraaditaotlejad (Ivanova, Šorikova, Hanson, Sokk, Vood jt) said oma väitekirja kaitsta Peterburis“.

6. Teadustöö nelja suhtluskeelega varal

Väidetakse, et iga võõrkeel on suur rikkus. Ja seda õigusega, eriti teadlaste puhul. Eestlane ei saa läbi ilma inglise keeleta, ega ka vene keele oskusega, kuid argisuhtluse tasandil siia lisanduvad veel naabrite, so soome ja läti keele oskuse vajadus. Nüüdisajal teadlased saavad üldjuhul suhtlemiskeeleks kasutada üksnes inglise keelt kõigi oma kolleegidega, vaatamata sellele, missugust emakeelt nad kodukeelena kasutavad.

Läti Ülikool

Vilniuse Ülikool

Helsingi Kaubanduskõrgkool

Kaasani Finantsinstituut

Bentley College

Åbo Akademi

Juhtus nii, et 1960ndatel sain oma esimese töökoha kaksiklinna Valga-Valka, kus suheldi kõigis kolmes keeles, so eesti, läti ja vene keeles. Tollal oli sellele kaksiklinnale nõ tömbekeskuseks ennekõike Riia, seejärel alles Tallinn või Tartu. Hiljem juba teadurina tundsin, kui vajalik ja viljastav on elada mõni aasta erinevate emakeeltega inimeste keskel.

Muide, kui jutt on Valgast, siis peab tingimata meenutama **Janis Cimze** kõstrite ja kihelkonnakoolmeistrite seminari, millel oli suur roll Eesti ärkamisaja eliidi (Jakobson, Grenzstein, Kunileid, Saebelmann, Läte jt) kujunemisel. See kool ja seal hariduse saanud üle 100 normehe on võitnud endale jäädava koha Eesti kooli- ja kultuuriajaloos. Praktiline vajadus läti keele abil suhtlemiseks tekkis siis, kui minu esimese väitekirja oponendiks sai professor **Karlis Andžans** Läti Ülikoolist. Ajasime igapäeva jutud ära läti keeles. Muidugi, kui jutt läks tõsiteaduse tasandile, siis jutlesime vene keeles.

Juba nn perestroika ajal, mil Eesti oli alles teel taasiseseisvumisele, külastasid mitmed väliseestlastest majandusteadlased ja –tegelased Eestit. Viljakaks kujunes Eesti Pangas seal nõukogu liikmena osalenud **Rudolf Jalakase** ja **Ardo Hanssoni** tegevus. Siinjuures Eesti rahareformi ideoloogia peamisteks väljamõtletajateks olid **Siim Kallas** ja **Ardo Hansson**, kes toetusid Harvardi Ülikooli professor **Jefery Sachs**i ja mõnede teiste (Lars Jonungi, Steve

Hanke, Kurt Schuleri) ideedele krooni tagavast valuutakomiteest. (Vt ka *Ideon...*, lk 24).

Aastaid hiljem andis oma panuse **Jaan Männik**. Tartu Ülikooli külastas mõned korrad majandusprofessor **Thomas Palm**, muide, kelle õppematerjale ilmus ka eesti keeles. Majanduspraktikud meenutavad hea sõnaga **Madis Üürikest**.

Tartu Ülikooli nõukogu koos presidendi, peaministri jt vabariigi juhtivtöötajatega (1988).

/Foto erakogust/.

Ettevõtja **Enn Pant**: „Üheks oma paremaks õpetajaks pean esimest rahandusministrit **Madis Üürikest**, kes tuli üheksakümnendate algul Rootsist. Tema abikaasa elas Rootsis, nii et tal ei olnud õhtuti peale tööd siin linnas midagi teha. Istusime ministeeriumis ja rääkisime tema kogemustest, mina muudkui kuulasin ja tema muudkui seletas. Selle aasta jooksul sain kõva kapitalistliku majanduse pagasi“ (*Jõgeda...*, lk 249).

Toona mulle jäi arusaamatuks mitmete väliseestlaste ebaloogiline ja vastuoluline käitumine, so mitte mingisugust koostööd Eesti NSV-ga, eriti komparteisse kuuluvate isikutega. Kui isegi kodueestlasest heliloojate laulud ei sobinud, siis mis me enam muust räägime. Samas nad väitsid ja uskusid kindlalt, et Eest saab kunagi taas vabaks riigiks. Kui nii, miks siis ei võinuke koostöös rikkaks saanud Eesti taas vabaks saada. Võimuvõitlust ju ei tekkinud, sest eestimeelsed kompartei liikmed andsid oma kaaluka, kui mitte just otsustava panuse Eesti taasiseseisvumisse ja samas tõmbusid poliitikast tagasi ning jätsid täieliku tegevusvabaduse uutele tegijatele. Tulevikus vajab lahtimõtestamist kodueestlaste nutikus säilitada oma rahvus, kultuur, keel, sh teaduskeel ka kõige raskematel okupatsiooniaastatel.

Nüüd erinevate keelte kasutamisest. Toona pidasin loenguid Soomes soome keeles, kui olin kutsutud külaline Helsingis, so Soome Pangas (kutsujaks panga asepresident **Esko Ollila**) ja

Kaubanduskõrgkoolis (kutsujaks rektor professor **Arvi Leponiemi**). Sageli käis Tartus ka Soome Panga juhtivspetsialist **Jarmo Pesola**. Juhtub, et mõni kohtumine ühe või teise inimesega jääb meelde ja meenub siis järsku mõnel ootamatul põhjusel. Vaid üks näide.

Soome Pank

Soome Majandusuuringute Keskus

Soome Ettevõtluskool

Professor **Arvi Leponiemi**: „On suur privileeg väikerahvale omada rahvusülikooli. Seoses sellega tuleb olla töökam ja teha kõike vaid väga hästi“. Tõepoolest, elame paljude keelte keskel - et anda oma parim Eesti ülikooli heaks, tuli teha natuke rohkem kui nõutakse ja sageli veelgi enam.

Esko Ollila

Reino Hjerppe

Jarmo Pesola

Veikko Pihlajamäki

Ylmeri Försti

Juba nn *perestroika* lõpuaastatel kujunesid meil head suhted praktilise kallakuga Soome Ettevõtluskooliga (asus Kauhavas, juhataja **Ylmeri Försti** ja nõunik **Veikko Pihlajamäki**), kus käisin ka ise loenguid pidamas ning tutvustamas Eestit kui head ettevõtluskeskkonda. Loengud ja suhtlus ennekõike soome keeles. Toona ettevõtlusega, peaaesjalikult finantsjuhtimisega seotud õppetööd tuli mul eesti keeles rohkesti läbi viia veel Eesti Majandusjuhtide Instituudis, erakõrgkoolides (Mainor jt), Pärnu kolledžis ja mujalgi.

Tollal olin veel lühiajalisel enesetäiendusel Soome Majandusuuringute Keskuses (kutsujaks **Reino Hjerppe**). Viljastavad suhted kujunesid meil veel Tampere Ülikooli vallateaduste instituudiga. Suhtlemine soome keeles lõi nõ usaldusliku, koduse õhkkonna.

Kaasanis ja Vilniuses, kus retsenseeriti minu doktoritööd, tuli kõne alla vaid üksnes vene keel. Kaasani Finantsinstituudiga meie kateeder täitis üht üleliidulist uurimisteemat, kusjuures avaldasime koos teaduslike tööde kogumikke ja võtsime osa üleliidulistest teaduskonverentsidest. Teadussidemed jätkusid veel hiljemgi.

Toona TÜ majandusteadlastele korraldati täiendõpe USA-s, Bentley College's, kus täiendõppe koordinaatoriks oli professor **George Hachey**. Vajalik (sh saime uuemat ajakohast õppekirjandust) ja huvitav kogemus meile TÜ-s edaspidise töö korraldamiseks.

Ja veel. Pikemaajaline koostöö toimis meil Åbo Akademi professori **Lars Hasseliga**, kes oponeeris meie doktoritöid ja retsenseeris teadustöid ning korraldas lektorite vastastikku vahetamist.

Võõrkeeled on väga vajalikud ja rikastavad meid, kuid meenutagem **Jakob Hurta**, kes on ütelnud, et ainult emakeeles üksi võib inimene seismiselt ehtne olla. Kuldsed sõnad, mille kaudu määratletakse ka inimese kuuluvus oma maa ja rahva juurde.

Ja lõpuks, põhiline erialane (finantsjuhtimine, korporatsioonide rahandus jt) kirjandus on ikkagi inglise keeles. Samas aga peame jälgima naaberriikide omapära oma majanduse korraldamisel ning sealsed praktilised kaasused on antud nende emakeelsetes käsiraamatutes, õpikutes ja teistes väljaannetes. Kirjutasin ka ise teadusartikleid inglise, soome ja vene keeles, eriti Ida-Euroopa riikide nn üleminekumajandusest. Majandusalaseid ajalehti nelja keeles loen kuni nüüdisajani.

Seoses uute operatiivsete infokanalite tekkega, paberväljaannete roll nüüdisajal väheneb kiiresti. Väheneb ka muudel põhjustel, ennekõike sellepärast, et on hüljatud **Juhan Peegli** ütlus: „Ajakirjanikud te võite olla, kuid inimesed peate olema“. „Tõejärgsel ajastul“ on omad arusaamad, kus nn libauudiste varjus võib fakte moonutada, valetada, pori loopida vms ja tõde on kaotamas üldse oma tähendust. Lisame lõpuks teoloogi ja filosoofi **Einar Laigna** ütluse: „Eesti ühiskond on päästetav, kui inimesele kui sotsiaalsele olendile antakse massimeedia abil teised väärtused“. Ise oma arvukates esinemistes on püüdnud ta seda ka teha ja edukalt.

7. Õppetöö-uurimistöö 21. sajandil

Millenniumi vahetus tõi esile hoopis teistsugused probleemid ülikoolide õppe-uurimistöös kogu maailmas, mida tingis erialase teabe kättesaadavus tugevnenud ainelise baasi varal.

Uus olukord esitas aga hoopis teistsugused nõuded õppejõududele ja üliõpilastele. Kuid vaatamata globaliseerumisele ja kõikvõimalikele tõmbetuultele on Tartu Ülikool jäänud ennekõike emakeelseks rahvusülikooliks.

Majanduspedagoogika ja välissidemed

Ülikooliõppe puhul eristab akadeemik Uno Mereste sellist mõistet nagu majanduspedagoogika. Tema näeb selles pedagoogikaharu, mis on spetsialiseerunud majandusteadmiste õppuritele edasiandmisele ning neist võimalikult heade majandusajundjate koolitamisele. Hõlmab majanduslike eriainetes õpetamise, praktiliste harjutuste korraldamise ja majandusettevõtetes praktilise töökogemuste omandamise metoodikat (*vt ka Mereste I, lk 563*).

Tollajal TÜ majandusteaduskonnas tegelesid nende probleemidega süvitsi professor **Raimund Hagelberg**, dotsendid **Ülo Kauer**, **Villem Tamm**, **Aino Siimon**, **Helje Kaldaru** jt. Edaspidi kerkisid esile juba uued tegijad.

Rahanduse ja krediidi kateedri koosseis (1983). /Foto erakogust/

Ülikooliõppes juhtiv roll on professoril, tema teaduspotentsiaalil. Kui veel 20nda sajandi algupoolel tegid nõ ilma teadlased, üksikuurijad, siis tänapäeval on nendele toeks võimsad teadlaskollektiivid ning mida võimsam finantseerimine, seda võimsamad ka tulemused. Pärast Eesti taasiseseisvumist Tartu Ülikooli rahandusala õppejõudude-teadurite sidemed idapoolsete kolleegidega praktiliselt katkesid. Edaspidi kateedri olematust ainelisest baasist tuli luua sidemed lääne ülikoolide ja teadusasutustega.

Toona asjad arenesid ülikiiresti, kus oma abistava käe ulatasid soomlased Turust (professor **Lars Hassel**), Helsingist (professor **Arvi Leponiemi**), Soome Pangast (**Tapio Korhonen**),

ameeriklased Bostonist (professor **George Hachey**) ja paljud-paljud teised. Paraku kogu selle abi eest võisime meie siit Eestist ütelda vaid tänusõnu. Ja see oli kõik.

Lars Hassel

Arvi Leponiemi

George Hachey

Enn Listra

Madis Habakuk

Dotsent **Priit Sander**: „Kui nüüd võrrelda sajandivahetuse õppetöö korraldamist tänapäevasega, so seitseteist aastat hilisemaga, siis muutused on väga suured, ennekõike tänu arvutitele ja uutele õpetamise meetoditele. Kõigepealt kõik õppeaine teoreetilist osa käsitlevad materjalid on igale üliõpilasele kättesaadavad tema enda arvuti vahendusel. Sinna juurde kuuluvad veel inglisekeelsed loengumaterjalid, mida esitavad maailmas tuntud professorid loenguna. Praktiliste tööde kaasused antakse üliõpilastele kätte auditooriumis ning kaasuste lahendamine koos selgitustega toimub auditooriumis, kusjuures iga tudeng esitab omapoolseid lahendusvariante. Niisiis, kõigi kohalolijate aktiivne osavõtt ja loomingulisus ennekõike“.

Eestikeelne majandusõpe rahvusülikoolis

Tartu Ülikool rahvusülikoolina peab tagama eestikeelse õppe, sh ka rahanduse erialal. Õppetööks on vajalikud omad eestikeelsed õppematerjalid, mille koostajateks on ennekõike omad õppejõud, kes on ka nende materjalide otsesed kasutajad õpperühmades. Toona, muude probleemide kõrval oli esiplaanil majanduslase oskuskeeke, terminoloogia edasiarendamine ja rakendamine. Sageli kasutati nõ toortõlget inglise keelest, mille tulemusena kujunes välja praktikute seas omapärane släng, mida kasutatakse praegugi. Suur töö oskuskeeke korrastamisel tehti ära akadeemik **Uno Mereste** eestvedamisel, aga ka tänu headele eestikeelsete majanduslaste tööde retsensentidele (sh professorid **Vello Volt**, **Enn Listra**, **Madis Habakuk** jt).

Eestikeelne majandusõpe Tartu Ülikoolis on läbi aegade alati olnud ohustatud. Need ohud on tulnud nii Idast kui Läänest. Seoses eestikeelsete õppematerjalidega on huvitav lugeda meie õppejõudude meenutusi nondest nn ülemineku aegadest.

Eestikeelsete õpikute autorid TÜ majandusteaduskonnas. /Foto internetist/

Professor **Janno Reiljan**: „Siingi oli algul omapäraseid vaateid. Üks USA-st pärit nõustaja pidas eestikeelsete õpikute väljatöötamist mõttetuks ajaraiskamiseks: „Maailm on täis häid inglisekeelseid õpikuid, ostke need sisse ja õpetage kohe üliõpilasi inglise keeles“. „Kiitsin“ tema mõtet igati – oli ju sama aastakümnete jooksul kostnud Moskvast venekeelsete õpikute ja venekeelse õppe kohta. Eks suurrahvastele paista mõnigi probleem teistsugune kui väikestele. Aga ka väikerahvad peavad arendama teaduskeelt“. (Vt ka Majandusharidus..., lk 243).

1988. aastal valiti TÜ rektoriks **Jüri Kärner**. Ta oli ääretult uuendusmeelne, tahe päevapealt ülikooli reformida oli väga suur, kuid tegelikult oli takistuseks ennekõike nigel rahastamine ja armetu aine baas. Nii kujuneski kõrgemalt poolt õppejõududele esitatu rohkem ajupesuks, kolleegide halvustamiseks, mistõttu kaotasid töö mitmed väljapaistvad ühiskonnateadlased. Kui 1991. aastal Eesti taasiseseisvus, siis tollaste seaduste kohaselt võisid naised jääda pensionile 55 ja mehed 60 aastast. Nii juhtuski, et tollal mitmed juhtivad õppejõud (Ülo Kauer, Elvi Ulst, Arno Susi jt) olid juba pensionieas, kuid soovisid edasi töötada, kuigi nende enesetäiendamise- ja uuega kohanemise võimed olid juba ammendumas. Kraadiga õppejõude oli praktiliselt väga raske, kui mitte võimatu pensionile saata. Samal ajal teaduskonnas oli õppejõude, kellel oli tõsiseid probleeme alkoholiga. Peale selle, aastate möödudes oli ka õppejõudude seas vabaturma minejate juhtumeid.

Kui aastal 1993 sai rektoriks **Peeter Tulviste**, siis tekkis tugev surve vanemate õppejõudude pensionile saatmiseks. Vanusepiiriks seati 65 aastat ja peale seda vanusepiiri pidi õppejõud nõ oma soovil pensioneeruma. Nii see üldjuhul ka toimus, ehkki hiljem seda nõuet pehmendati. Hoopis paindlikumaks muutus olukord siis, kui rektoriks sai **Jaak Aaviksoo**.

Paraku oli toona ja on praegugi mitmeid eksiarvamusi, millele rajaneb hariduselu

korraldamine. Professor **Ülo Vooglaid**: „Räägitakse hariduse andmisest võtmisest, rahastamisest, kättesaadavusest jne. Haridust ei ole kuskil olemas. Haridust ei ole võimalik anda ega võtta, osta müüa ega vahetada. Võimalik on korraldada nii, et inimene kujuneks haritud inimeseks“. Ega seda mõttekäiku kerge mõista olegi.

Nooremad ja keskeas õppejõud töötasid tollal väga intensiivselt ja tulemuslikult. Tartu Ülikoolis koostasid finantsjuhtimise, ettevõtte rahanduse ja panganduse alaseid õppematerjale kõik selle ala õppejõud (**sh Vambola Raudsepp, Mart Sõrg, Nadežda Ivanova, Ljudmilla Šorikova, Priit Sander, Margus Kõomägi** jt). Muidugi, oleks võinud õppesuuna üldse sulgeda mõneks ajaks ja kõik asjaosalised end täiendama suunata. Aga õppejõud tundsid vastutust oma üliõpilaste ees, et nad saaksid oma hariduse ja võiksid tööle minna. Pealegi oli toona meil haridus tasuta, samal ajal ülikoolil ei jätkunud raha ainuüksi õppejõudude normaalseks palkadekski ja loota, et sellise palga ja elamistingimuste peale oluks võimalik kutsuda õppejõude välismaalt, siis see tundus lausa utoopilisena. Ja kas välismaa ülikoolid oleksid meie noortele eraldanud nii ulatuslikult tasuta õppekohti? Praegu võib ütelda, et vaatamata raskustele saime hakkama. Aegamööda tugevnes ka teaduskonna aineiline baas, õppejõudude laudadele ilmus modernne arvutustehnika, ennekõike sülearvutite näol.

Alljärgneval on antud valik tolle aja õppevahenditest. Muidugi kiirenevate muutuste tingimustes kõnesolevad materjalid suhteliselt ruttu ka vananevad, mistõttu vajatakse ikka ja jälle uusi õppematerjale. Samal ajal koostati ka mitmeid teaduslike tööde kogumikke. Üteldakse, et igapäeva elu ruttab õpikutest mööda, so õpikud jäävad ajast maha, nad on juba ilmunuse ajaks vananenud. Eestikeelsete õpikute puhul jälgitakse maailmas juba ilmunud inglisekeelseid õpikuid ja see on mõisteta. Ju siis tuleb rõhuasetus teha alusteadmistele, nii et õpikut oleks huvitav kasutada ka kasvõi poole sajandi möödumisel.

Edasi. Tänapäeval võib aga taas täheldada mitmeid ohumärke eestikeelse majandushariduse alal Eestis, aga ka Tartu Ülikoolis. Ühelt poolt Eest rahvastik vananeb, sündivus väheneb ning väheneb ka tulevikus majandusüliõpilaste arv. Teisalt aga, seoses globaliseerumisega, tekivad Eesti noortele võimalused õppida maailma ülikoolides, peamiselt inglisekeelses õppes ning Eesti ülikoolides tekivad inglisekeelsed õpperühmad, kus õppejõududena töötavad meie professorid. Seega nii või teisiti eestikeelne majandusõpe aheneb, eesti majandusalane oskuskeel leiab üha vähem ja vähem praktilist kasutamist. Selline on tegelikkus ja meie peame vaid tunnistama, et ülemaailmne teaduskeel on ennekõike inglise keel.

Küll aga eriteaduse üleselt mõtlevad inimesed näevad siin hoopis sügavamaid probleeme. Nimelt ühe ja sama teadusprobleemi püstitamine erinevates keeltes avavad ka erinevaid

lahedusteid. Paradoks! Seda asjaolu märkasid teadlased kohe peale II ilmasõda, kui osa nendest mõtlesid saksa keeles, mis oli nende emakeel ja osa inglise keeles. Ei taha sellel pikemalt peatuda, kuid nüüdisajal on väga vajalik, kui eesti keelt emakeelena kasutavad teadurid avaldaksid rohkem omi töid Eesti (rahvusliku) majanduse kohta eesti keeles.

Imekspandav seik, kui ruttu teadus nõ amortiseerub, kui kiiresti kõik uueneb. Muidugi tunduvad 5-10 aastat tagasi ilmunud õppe- ja teatmekirjandus vanamoodsad, lausa arhailised.

8. Uuringud koduloo alalt

Kodulugu võib käsitleda kui üksikisiku hobi, kuid kui ka ajalooteaduse üht haru. Koduloolised uuringud võimaldavad meil teha tagasisivaateid nõ mikrotasandil, ennekõike oma töö- ja kodukoha möödanikusse, aga ka kaasaegsete elulugudesse.

Kodukoht ja kuuluvustunne

Kodulugu on kantud ennekõike kuuluvusideest, mis pärineb **Johann Gottfried Herderilt**. Olla inimene tähendas talle olla võimeline tundma end kusagil kodus, omasuguste seltsis. Ta hindas kõrgelt eesti rahvalaule (esimesed rahvalaulud ilmusid Herderi kogudes), eeskätt mõju pärast, mis oli tema ideedel mitme põlvkonna rahvuslastele (Jakob Hurt jt). (Vt ka Laar, lk 59).

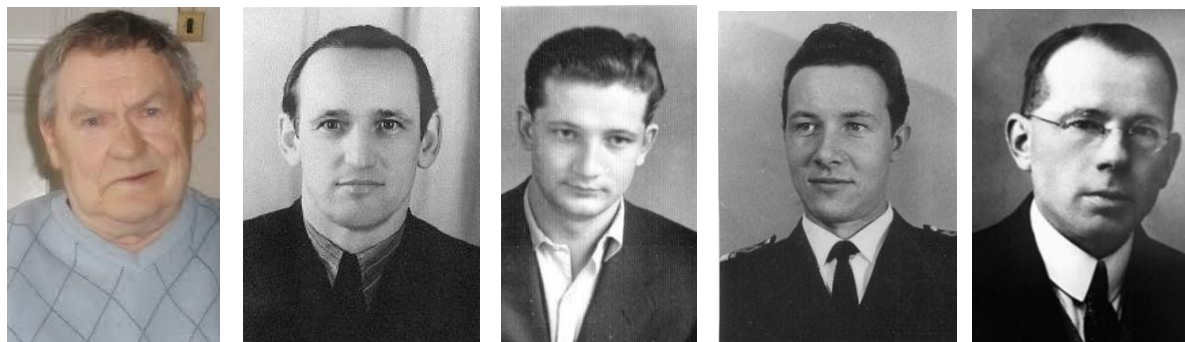
Siinjuures uuringute tegijale on abiks mitmesugused arhiivimaterjalid, üksikisiku mälestused, albumid, isiklikud dokumendid, päevikud, memuaarid, (auto)biograafiad vms. Vastavalt koduloolase kalduvustele võib teema käsitus olla suhteliselt vaba, samas ka emotsionaalne ja alati pole vaja järgida rangeid teadusuuringutele esitatavaid nõudeid. Võib tekkida isegi müüte või muistendeid.

Johann Herder Robert Kannuke Fr R Kreutzwald Endel Loide

Eesti koduloolased võivad pidada oma vaimseks isaks **Fr R Kreutzwaldi**, kuid oma sünnikohas olid mulle tähtsad, lähedased Urvaste koguduse õpetaja **Robert Kannuke**, kohalik kirjanik **Endel Loide** ja tuntud koduloolane, koolijuhataja **Arkadi Reigo** ning lõpuks minu enda vanaisa **Gustav Raudsepp**. Muide, oma vaimsusega mõjutas ümbruskonna rahvast pikaajaline, so aastatel 1944-1978, Urvaste koguduse õpetaja Robert Kannuke, keda meenutatakse veel praegugi. Edasi, Endel Loide kui taarausuharrastaja pidas väga oluliseks kohalikke hiisi ja teisi püha- või kultusekohti. Paraku tema kohta kirjalikke allikaid on väga vähe ja ka suusõnalised mälestused tema kaasaegsetelt jäid kirja panemata.

Ülikooliaastatel innustas mind kodulooüuringutega süvitsi minema kolleeg dotsent **Ülo Kauer**. Temaga koos käisime läbi mitmeid tuntud ühiskonnategelaste, kirjanike, teadlaste jt sünnikohti ja matusepaiku. Imestasin, kui palju ta teadis, näiteks meie ärkamisaja tegelastest, sh nende sugujuurtest.

Endel Ideon Aksel Kersna Aksel Ermel Avo Toom Evald Maltenek

Minu lapsepõlve aegu olid Hännike külas tegijateks agronoom **Endel Ideon**, spordipedagoog **Aksel Kersna**, kultuuritöötaja **Aksel Ermel** ja meremees **Avo Toom**. Palju head rääkisid kohalikud inimesed Sõmerpalust pärit Tallinna Tehnikaülikooli professorist **Evald Maltenekist**. Just nemad oma sihikindluse, töökuse ja püüdega haridusalal edasi jõuda olid eeskujuks paljudele noortele. Paraku pole need tuntud inimesed kõik ka veel Eesti teatmeteostesse kohta leidnud, muidugi vaid Aksel Kersna ja Evald Malteneki kohta on mõni reake. Olen jõudumööda püüdnud seda tühimikku täita.

Friedrich Räägo

Albert Raudsepp

Olev Raudsepp

Aleksander Mette

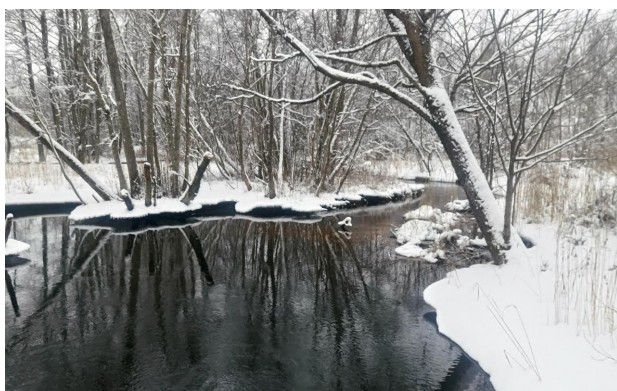
Ants Raag

Hänike (*Henningshof*) küla (esmamainimine aastal 1638) vanimad inimasustuse jäljed asusid Kaagu (*Kago*) talude juures Matuoja ääres ning Piisi (*Pisi*) ja Paadi (*Padi*) talude juures, mida läbib Paadi jõgi (Pühajõe haru).

Paar sõna lapsepõlve kodukülalt Hänikest. 1638. aastat peetakse Hänike (*Hennige Metz Pustus*) kui inimtühja küla esmamainimise daatumiks. Hänike kui karjamõis hõlmas Kärgula mõisa lõunapoolse osa ning pindalalt hõlmas ta maa-ala Pühajöest, Tinnipalust kuni Kerretini, täpsemalt Mustjõeni. 1544. aastal, mil Tartu piiskopkonna foogt Georg Kursel omandas Kärgula mõisa, siis kirjalikes allikates märgitakse selliseid talusid nagu Paadi, Piisi jt. Küla loodeosa talud kandsid Pudru küla nime.

Hänike küla maa-ala karjamõisa asukohast Paadi taluni on varem kandnud teist nime, so *Ligora* (1582), *Liggohoar* (1638) ja *Liggoharra* (1782). Hiljem (1977) on kõnesoleva küla piire muudetud ja nüüd kuuluvad Hänike küla koosseisu ka Kaagu, Matu ja mõned teised talud. Küla nimi on ilmselt saadud alamsaksapärasest eesnimest *Hennick*. (Vt ka *Eesti Kohanimeraamat ...*, lk 104).

Pühajõgi varakevadel ja renoveeritud Muuga sild. /Fotod erakogust/.

Momendil pole kättesaadavaid allikaid Hānike külas läbiviidud arheoloogiliste uurimistööde kohta. Siiski siinjuures huvipakkuvad on mitmed leiud Hānike külast Kaagust, kust on pärit 1950. aastal karjapoisi poolt leitud (leidja Kalev Raudsepp) kivikirves, mis edastati Kurenurme koolile, odaotsad, pooleldi töödeldud põllukive ja mõned mündid. Võib oletada, et küla vanimad asualad paiknesid piki Pudru-Matuoja, aga ka Paadi jõge. Eesti vanem aeg on meie ajaloolaste poolt läbi uuritud niivõrd-kuivõrd seda kättesaadavad allikad võimaldasid, so professorite **Sulev Vahtre** (muinasaeg), **Enn Tarveli** (Liivi sõdade aeg), **Raimo Pullati** (Poola aeg), **Helmut Piirimäe** (Rootsi aeg) jt poolt, mistõttu koduloolastel on siia võimalik lisada vaid müüte, pärimusi vms.

Külaelu üheks traagilisemaks sündmuseks oli peale sõja elluviidav ENSV maareform, mille tagajärjel hävitati EW ajal juba jalule saanud talud. Sisuliselt, ega see nn maareform õieti teoks ei saanudki, sest juba 1949. aastal toimus küüditamine ja seejärel kolhoseerimine. Hānike külast sai Sõmerpalu sovhoosi üks osakondadest. (Vt ka *Aastaraamat...*, lk 23). Tegutses metsavendlus, oli mõrvaohvreid jne.

Edasi. Minu sugupuus oli ka inimesi, kelle vastu ei saanud, ega ka tohtinud erilist huvi üles näidata. Peaaegu mitte midagi ei teatud isegi lähisugulaste ringis soomepoiss **Friedrich Räägost**. Ta oli minu vanatädi Liisa Raudsepp-Räägo poeg, oli teise ilmasõja ajal Soomes ja võitles venelaste vastu. Hiljem naasis Eestisse, kuid ei pidanud vastu KGB tagakiusamistele ning lõpetas enesetapuga. Minu onu **Albert Raudsepp** mobiliseeriti 1944. aastal Punaarmeesse, kuid sõja lõpus inkrimineeriti talle süüdistus, mille alusel pidi olema Vorkuta surmalaagris üle seitsme aasta. Minu teine onu **Olev Raudsepp** mobiliseeriti samuti 1944. aastal Punaarmeesse, kuid peale sõja lõppu edutati ta Sõmerpalu täitevkomitee aseesimeheks põllumajanduse alal. Tema ülesandeks oli ka muuhulgas 1947. aasta maareformi elluviimine Sõmerpalu vallas. Ehkki metsavennad ründasid teda mitmel korral, pääses siiski eluga ja jäi oma ametisse mitmeks aastaks.

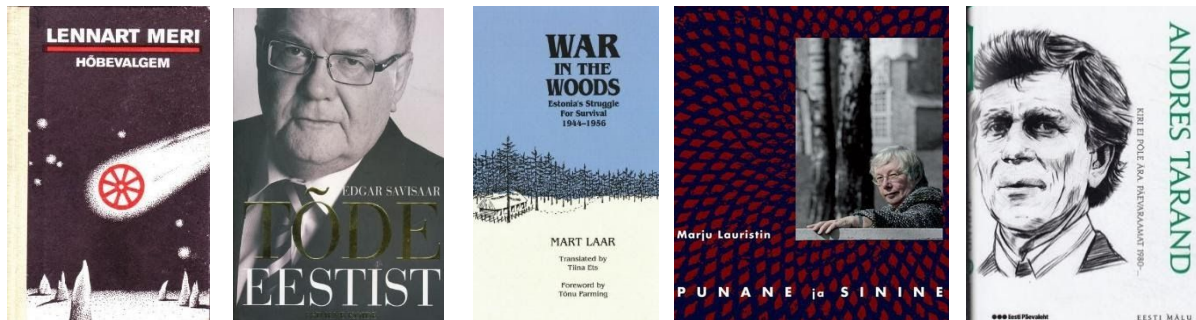
Eraldi vääris uurimist Sõmerpalu sovhoosi direktor **Aleksander Mette**, kes töötas sellel ametikohal vahetult peale sõda. Oli õppinud toona Leningradis, erudeeritud isiksus, keda edutati korduvalt ja lõpuks Tallinnasse tippjuhiks põllumajanduse valdkonnas. Oskas keeli, so rääkis vabal vene ja eesti keeles, kuid vestles ingerisoomlastega ka soome keeles. Olevat hästi hakkama saanud ka saksa keelega. 1950ndate lõpus oli Sõmerpalu sovhoosi Hānike osakonna juhatajaks **Ants Raag**. Teotahteline ja energiline noor mees, kes hiljem edutati

Tsoorus asuva Sverdlovi-nimelise kolhoosi esimeheks.

Eks toona seda rumalat edevust jagus igale poole. Mäletan, kuidas see osakonnajuhataja otsis välja mõisaajast pärit uhke kaarikvankri, rakendas selle ette parima noorhobuse ja siis uhkelt sõitles põldude vahel. Nad esindasid truualamlikult nõukogude võimu. Muidugi alandlikud sovhoosi teoorjad imetlesid ja ahhetasid. Nii tavatseti öelda, et olime kõik orjad, kes soovisid saada vabaks. Aga kaarikvankriga sõitjad ei tahtnud saada orjusest vabaks, vaid hakata ise orjapidajaks. Nüüd, mil Eesti sai taas vabaks, nimetati neid edevaid ülemusi punaparuniteks ja õigusega.

Koduloolase pilk teadlastest poliitikutele

Minu kaasaegsete hulgast on mitmed teaduskraadiga Tartu Ülikooli vilistlased pürginud poliitikasse ja kerkinud seal esile andekate tegijatena. Eks ajaloolased kirjutavad nendest veel palju, kuid koduloolase pilk on mõneti erinev, ennekõike hoopis subjektiivsem. Kui jutt on ministritest ja peaministritest, siis teaduskraadiga tõsiteadlastena on oma väärika koha leidnud **Marju Lauristin, Edgar Savisaar, Mart Laar, Andres Tarand, Paul Varul** jt.

Tõsi, Lennart Meri kirjutas maailmakaardil Eesti suureks oma Hõbevalge ja Hõbevalgemaga, mis on ilmunud raamatuna mitmetes keeltes. Eesti taasiseseisvumisajale võimaldab heita pilku mitmest aspektist Edgar Savisaare raamatud.

Suure töö on ära teinud Mart Laar Eesti lähiajaloo nn valgete laikude lahti kirjutamisel. Rangelt teaduslik käsitlus on omane paljudele Marju Lauristini kirjutistele. Märkima peab veel **Mart Siimanni** aktiivset tööd riigimehena ja ühiskonnategelasena. Kõigi nende väljapaistvate suurte isiksuste poolt loodud vaimne keskkond on kujundanud ja rikastanud mind, aga ka minu kaasaegseid.

Eriline koht on **Lennart Meril**, kes teadusmaailma, sh Eesti Teaduste Akadeemia akadeemikuks valiti teistsuguste kriteeriumide alusel. Henn Põlluaas küsib otse: „Kuidas oli Lennartil võimalik astuda Tartu Ülikooli ja lõpetada see ajal, mil teistel küüditatutel ja represseeritudel oli kõrgema hariduse omandamine välistatud; kuidas võimaldati Merile pretsedenditult palju ja pikaajalisi välissõite ning seda ka koos perekonnaga, mis isegi enamikule nomenklatuurikommunistidele vaid unistuseks jäi; milline on tõde ENSV teenelise kirjaniku Meri väidetavast koostööst KGB-ga jne“. (Vt Põlluaas ..., lk 12).

Lennart Meri

Edgar Savisaar

Mart Laar

Marju Lauristin

Andres Tarand

Koduloolasele üheks oluliseks teabeallikaks on mitmesugused (auto)biograafiad. Väidan, et autobiograafiline raamat on subjektiivne, tugevasti episoodiline, episoodide valik mõneti isegi juhuslik, kaotades sellega terviklikkuses ja sujuvuses. Paraku nii see on ja jääb ka edaspidi kõigi memuaaride, kõnesolevate taoliste raamatute puhul. Sageli neid lünki ja puudusi aitavad korvata koduloolased uuringud, mida tehakse küll puht entusiasmist. Järgnevalt eelöelduga seonduvat paar seika.

Autobiograafiate autorid mõistavad ka ise, et ega elatud elule pole võimalik vigade parandust enam teha. Mulle üks sümpaatsemaid inimesi akadeemik **Feodor Klement** on kirjutanud, et vaevalt võime oma elust maha kriipsutada mälestused, missugused need ka ei oleks, mis haaravad poole eluteest – kõige küpsema, loomingulisema ja tegusema (vt Klement, lk 106).

1930ndate aastate Eesti taluelust kirjutab **Karl Õiger** järgnevalt: *Minu sünnikodu mahutas ühe katuse alla mitu põlvkonda; peale meie pere emapoolse vanaema, kasuvanaisa ja emapoolse tädi ning tädimehe, hiljem ka veel tädi kolm last*. (Õiger, lk 13). Niisiis kokku kümme elanikku. Niimoodi noored ja vanad pead-jalad koos, elati taludes peaaegu igal pool.

Minu sünnikodu lähistelt pärit professor **Elmar Halleri** õpingute kohta Võru Poeglaste Gümnaasiumis võime lugeda: „Kodu ja kooli vaheline kaugus oli umbes 25 kilomeetrit. Kõju saadi vaid nädalavahetuseks ning koduteed tuli käia jalgsi. Selleks, et koolis kasutatavad saapad ei kuluks, käis Elmar põhilise osa maast paljajalu, kui ilm lubas, ning saapad pani ta jalga alles Võru linnaäärsest soost üle saades” (Professor Elmar Haller, lk 21). Aga nii oli see ka veel sõjajärgsetel aastatel, mil mitmed endised Kurenurme kooli õpilased astusid Antslasse keskkooli õpingutele paljajalu, et säästa saapaid.

Autobiograafiaid lugedes püüan alati leida isiksust ennast, tema edulugu, väärtushinnanguid, arvamusi vms. Minu kooliõde algkoolipäevilt professor **Taimi Tulva** alustab nii: „Selles raamatus on minu mõtted ja meeleolud, mis on jäänud ajapeeglistse Tallinna Ülikoolis töötatud aastaid meenutades” (Tulva, lk 5). Professor Väino Rajangu meenutab: „Oli sõjajärgne aeg ja paljudes kohtades vedeles ohtlikke lõhkekehi. Üks mees oli oma korterisse minu sünnimajja vedanud pommi ja hakanud seda lahti muukima, mille tulemusel toimus plahvatus, muukija sai surma ja mõisahoone põles maha” (Rajangu, lk 9).

On raske leida eestlasest teadlast, keda poleks huvitanud rahvusküsimused, mis paraku nüüdisajal hakkab muutuma tabuteemaks. **Hans Kruus** on kirjutanud: „Jätkuv huvi rahvusküsimuse vastu ja sellega kaasnev salajane kartus eesti väikerahva rahvusliku

hääbumise pärast viis kokku ka niisuguse ulatusliku nähtusega nagu rahvuslik assimileerimine". (Kruus, lk 158).

Minu enda puhul on koduloo- ja genealoogilised uuringud tihedalt põimunud. Sügavuti olen uurinud oma sugujuuri, so kuni 16nda sajandini välja, aga ka nende elukohtade, kodude, talude möödanikku. Lõpuks olen uuritu varal kokku pannud ka isikliku autobiograafilise raamatu.

Juurdumine Koorastes

Kuna peale emeriteerumist asusin elama Koorastesse, siis huvitusin Kooraste küla ja valla ajaloost, mille kohta ilmus minult eraldi raamat. (vt *Kooraste. Meenutusi möödanikust. Kirjastus OÜ Paar, 2017, 128 lk*).

Muuhulgas pühendusin baltisakslaste, eriti Ungern-Sternbergide dünastia uurimisele, kes siin maal on aastasadu elanud koos eestlastega. Oma kõrgema kultuuri ja läänemaise kristlusega olid nad kaitsevalliks idast pealetungiva barbaarsuse vastu ning selle kaitsevali varjus on ka eesti rahvas võinud püsida ja areneda. Seda rahvusgruppi (baltisakslasi) meie hulgas enam ei ole, kuid nende sugujuured on Saksamaal ja Eestiski ning nende järeltulijatega on huvitav kontakteeruda.

Koorastes sündinud professor dr med **Guido Samson von Himmelstiern** oli Tartu Ülikooli rektor aastatel 1865-1868. Kooraste mõisnik parun **Carl Gustav von Ungern-Sternberg** oli Liivimaa Üldkasuliku ja Ökonoomika Sotsieteedi asepresident. Muide, von Ungern-Sternbergide ihuarstiks oli mõnda aega dr **Fr R Kreutzwald** Võrust ning Kooraste mõisas tegi oma esimese portreebüsti õpistipendiumi taotlemiseks tulevane skulptor **August Weizenberg**. Kooraste naabermõisa Kärgula mõisnik **August Gregor von Sivers** oli Liivimaa Talurahva Laenupanga president.

Guido Samson von Himmelstiern, Carl Gustav von Ungern-Sternberg, Fr R Kreutzwald ja August Gregor von Sivers. /Fotod internetist/

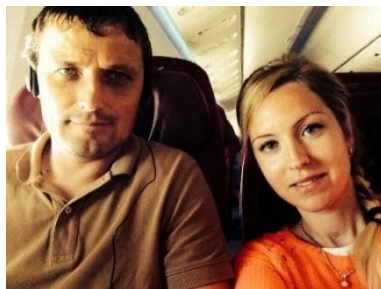
Koorastega jäid seotuks ka minu abikaasa Agnessa ning pojad Peeter ja Priit ning pojapoeg Erik Raudsepp. Elukohaks sai Järve talu Kooraste Suurjärve ääres.

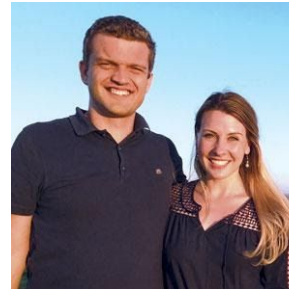
Agnessa Raudsepp

Peeter

Priit ja Karine

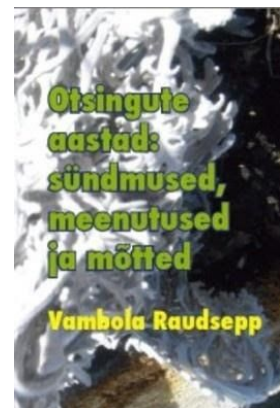
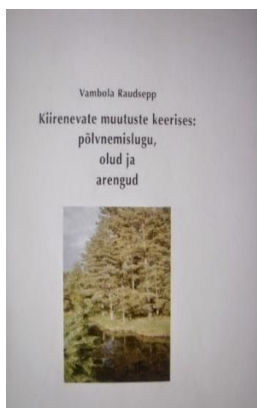
Erik ja Hannah

Huvitav on istuda arhiivides ja uurida seal möödaniku kohta leiduvaid materjale, kuid väga viljakad on ka vestlused eakate inimestega, panna kirja nende meenutusi. Paraku on siin mitmeid ohte: vanemad inimesed ei mäleta alati täpselt sündmuste toimumise aega ja ka sündmustes osalejaid. Sageli jutustatakse edasi hoopis kolmandatelt inimestelt kuulnud lugusid, mis toob kaasa veel enam ebatäpsusi. Aga nii sünnivad ka müüdid, mis pole sugugi ebahuvitavad.

Kosutav on peale raamatu ilmumist kohtuda selle potentsiaalsete lugejatega. Võib kuulda palju uut ja huvitavat, mida saab kasutada edaspidisteks uuringuteks. Näiteks, sain teada, et läbi abielude, so Kaupo tütarde kaudu voolas ka Kooraste Ungern-Sternbergi soontes selle kuulsa liivlase veri.

Raamatu **Kooraste. Lühimeenutusi möödanikust** tutvustamine Kanepi raamatukogus.

Kõik raamatud ei peagi jõudma trükki, sest mitmete puhul on huviliste ring piiratud ja nii need üllitised võivad jääda ka elektroonilisse vormi. /Fotod erakogust/.

Lõppsõna

Eestlasele on ja jääb kõige tähtsamaks see, et Tartu Ülikool toimib veel rahvusülikoolina. Aga see pole ju alati olnud nii. Tartu Ülikool on töötanud Rootsi ajal, siis tsaari-Venemaa võimu all, seejärel hakanud toimima rahvusülikoolina Eesti Vabariigi aastatel, elanud üle lühiajaliselt ENSV ahistavad tingimused. Edasi, kannatanud hitlerliku Saksamaa okupatsiooni all, siis töötanud taas nõukogude ajal, seejärel tulid põhjalikud ümberkorraldused taasiseseisvumise aastatel ning lõpuks muutused seoses kuulumisega Euroopa Liitu.

Rahvusülikooli kuraator rektori ülesannetes

Peeter Põld (1878-1930)

Lähiminevik on meisse kõigisse jätnud oma jälje ja valus on nähtus, kui minevikupärandist lähtudes veel tänapäevalgi tehakse etteheiteid a la: miks te siis elasite sellises ühiskonnas? Vaatame hetkeks möödanikku läbi **Gustav Suitsu** luuletuse ja lõpuks erinevate võimurite riigilippude.

*Missugune siin saatus aga vaheldunud,
all lipu uue rahvas ikka aheldanud.
Nüüd tagant aastasadade – oh ime! –
maarahva enese loss kannab seegi nime:
See tempel teaduste nüüd E e s t i ü l i k o o l.*

/Gustav Suits/.

Eestlasena kannan endas oma rahva rahvusvaimu, mis sisaldab kombelaadi ja elustiili, mis on

väärtuslikud ainuüksi sellepärast, et need on meie endi oma. Kultuuri- ja teaduselu vormib seestpoolt eriline traditsioonihoovus, mis lähtub kollektiivsest ajaloolisest kogemusest, milles ainult ühe rühma liikmed olid osalised. Siinjuures väärivad meenutamist rahvusülikooli esimesed rektorid Peeter Põllu järel, kelleks olid **Henrich Koppel, Johan Kõpp, Hugo Kaho** ja **Henrich Riikoja**.

Henrich Koppel

Johan Kõpp

Hugo Kaho

Henrich Riikoja

Rõhutasime, et valdaval osal eestlastest teadlaste juured on maal, külas ja nad on kasvanud üles põllumehe talutares. Sellistena meil tulebki ennast määratleda. Minu koduküla oli Hānike ja kõik siin möödanikus toimunud on mulle eluliselt tähtis. Samas valdava enamuse Eesti rahvusülikooli professorite juured on maal, talutaredes.

Tinnipalu rändrahn Hānike külas. /Fotod erakogust/

Edasi pilk hetkeseisu. Sajandivahetusel alguse saanud ja edaspidi süvenev demograafiline kriis Eestis on rohkem kui murettekitav. Jätame oma ülikoolis tehtud töö ja biograafia kaasaegsetele, kuid ennekõike siiski järeltulevatele põlvetele. Paraku momendil on Eestis eesti keelt emakeelena kasutavaid inimesi napilt 850 000 ja see arv väheneb järsult. Seda tingib meile ebasoodus rahvastikupüramiid, kus valdava osa elanikkonnast hakkavad hõlmama eakad, aktiivsest ühiskonnaelust väljuma hakanud inimesed.

Sisuliselt tähendab see seda, et kaasaegsel demograafilisel kriisil on palju kaugemale ulatuvad tagajärjed, kui seda momendil prognoosida oskame. Kõigepealt ilmneb see eesti keele kui teaduskeele kaasutusala järsus ahenemises. Seejärel suures globaliseerumise tuhinas ei mõista me enam rahvusliku majanduse ja kohaliku elukvaliteedi tähendust. Lõpuks ei pea enam tähtsaks eestlaste muistseid võitlusi oma vabaduse eest, unustame ärkamisaja püüdlused ja vähendame Eesti riigi tekke tähtsust läbi Vabadussõja. Kardan väga, et ka

genealoogilistele uuringutele kleebitakse külge rassismi ja natsionalismi sildid. Kurb.

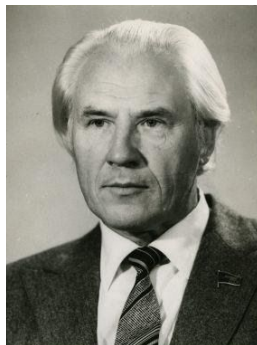
On hetki, kus igal inimesel tekib tahtmine rääkida oma lugu. Selline sai minu lugu, mis peegeldab üht pisikest lõiku Eesti loos. Elame praegu nn tõejärgsel ajastul ja igaüks näeb ja tõlgendab möödanikku omal moel, mistõttu ka eelkirjutatu ei pruugi paljudele meeldida. Ajad muutuvad, kuid oma südametunnistuse kohaselt jään alati Eestiga, Tartuga.

Oma elus olen tahtnud ikka kõike näha, parasjagu kuulda ja hoopis vähem mõistatada. Sellepärast on enamasti rõhuasetus piltidele, fotodele, taiestele jne. Mind huvitab inimese juures kõik, tema väljanägemine, näoilme, kehahoiak, kõnekeel ja sõnakasutus kuni tema loominguni välja. Kõike korraga muidugi ei saa, kuid lähtun põhimõttest, et üks foto räägib enda eest rohkem kui mitusada kirjasõna. Sellest tõsiasiast johtub ka käesoleva üllitise omapära.

Pildigalerii

Feodor Klement

Arnold Koop

Jüri Kärner

Peeter Tulviste

Jaak Aaviksoo

Alar Karis

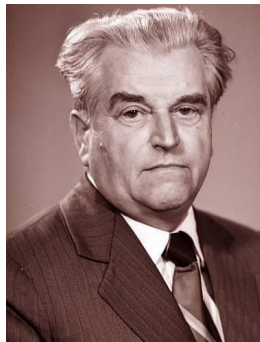
Volli Kalm

Toomas Asser

Heikki Müür

Valner Krinal

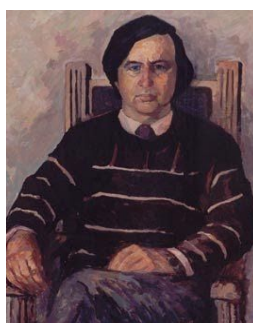
Arno Susi

Vello Vensel

Mart Sõrg

Villem Tamm

Kalju Parvel

Helje Kaldaru

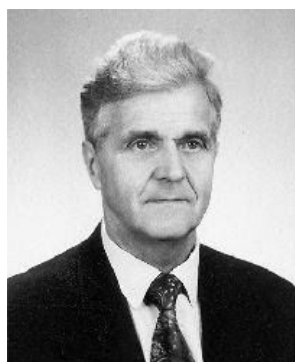
Salme Nõmmik

Vilma Kelder

Ilo Sildmäe

Albert Norak

Olev Raju

Vahur Kraft

Siim Kallas

Janno Reiljan

Urmas Varblane

Maaja Vadi

Aino Siimon

Andres Lipstok

Dmitri jegorov

Olga Lustsik

Lehte Alver (s Ots)

Priit Sander

Kulno Türk

Margus Hanson

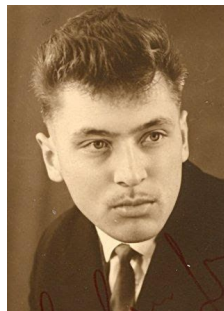
Kaia Kask

Nadežda Ivanova

Vello Järve

Mait Miljan

Jaan Vainu

Kronoloogia

1632 - asutati rootsiaegne Tartu Ülikool.

1802 – Keiser Aleksander I taastab Tartu Ülikooli saksakeelsena.

1803 Tartu Ülikoolis rajati kameraalteaduse, rahanduse ja panganduse õppetool.

1889 – Tartu Ülikool muudetakse venekeelseks.

1919 1. detsember – Tartu Ülikoolist saab emakeelne, rahvusülikool. Kuraatoriks rektori ülesannetes saab Peeter Põld.

1940-1941 – Vene okupatsioonirežiim likvideerib ülikooli autonoomia. Ülikool nimetatakse Tartu Riiklikuks Ülikooliks. Kaotatakse majandusteaduskond.

1941-1944 – Tartu Ülikool okupatsioonirežiimi all.

1943 17. mai – sündis professor Mart Sõrg.

1948 02.10 – sündis rahandus- ja pangandustegelane, poliitik, TÜ rahanduse eriala vilistlane Siim Kallas.

1951 – Feodor Klement (30.05.1903-28.06.1973) määrati TÜ rektoriks.

1951 – TÜ kirik (Jakobi tn 1, ehit 1860) võeti koguduselt ära.

1958 1. september – TÜ-s moodustati iseseisev rahanduse ja krediidi kateeder.

1959 – lõpetas esimene lend rahanduse ja krediidi erialal.

1962 november – rahanduse ja krediidi kateedris avati aspirantuur.

1966 – Vambola Raudsepp lõpetas Tallinna Polütehnilise Instituudi majandusteaduskonna.

1970 – Arnold Koop (16.07.1922-21.04.1988) määrati TÜ rektoriks.

1971 21 juuni – kaitses oma kandidaadi väitekirja TÜ kaitsmisnõukogu ees Vambola Raudsepp (Ehitusettevõtte käibevarade juhtimine uutes tingimustes). Oponendid Läti Ülikooli professor Karlis Andžans ja TÜ dotsent Jaan Pikk. Juhtiv asutus TPI statistika ja majandusanalüüsi kateeder. (Teaduskraad kinnitatud VAK-is 1971.a.).

1975 10 november – õigus-majandusteaduskonna väitekirjade kaitsmisnõukogu lõpetas oma töö.

1975 – kateeder hakkas juhendama üleliidulist teaduslikku uurimistööd teemal: Finantsmehhanismi täiustamine rahvamajanduse juhtimises (ettevõtte rahanduse automatiseeritud juhtimise teoreetilised skeemid).

1976 – alates sellest aastast pidid kõik dissertatsioonid olema venekeelsed.

1977 – TÜ majandusteaduskond lahkub Vanemuise tn 46 õppehoonest ja kolib Nooruse tn 9 õppehoonesse.

1978 – tähistati 175 aasta möödumist kameraalteaduse, rahanduse ja kaubanduse õppetooli rajamisest Tartu Ülikoolis.

1982 – TÜ-st lahkus professor Raimund Hagelberg ja asus tööle Eesti Teaduste Akadeemiasse. Kateedrijuhatajaks valiti prof kt Vambola Raudsepp.

1982 – TÜ raamatukogu kolis uude hoonesse (Struve 1).

1982 – Tartu Ülikool tähistas oma 350. tegevusaastat.

1983 – valiti professor Raimund Hagelberg Eesti Teaduste Akadeemia presiidiumi teaduslikuks peasekretäriks.

1983 juuni – kaitses oma doktoriväitekirja Vambola Raudsepp Peterburis teemal: Finantsressursside juhtimine kapitaalehituses. Oponendid: Dmitri Molyakov (Moskvast), prof Pjotr Ževtjak (st Peterburist) ja prof Vytautas Ažušilis (Vilniusest). Juhtiv asutus Vilniuse Ülikool. (Teaduskraad kinnitatud VAK-is 1984.a.).

1984 – professor Vambola Raudsepp võetakse Peterburi Finantsmajanduse Ülikooli doktoriväitekirjade kaitsmise nõukogu liikmeks.

1986 – Tallinna Tehnikaülikool tähistas oma tegevuse 50. aastapäeva.

1988 – Jüri Kärner (25.04.1940-25.07.2010) valiti TÜ rektoriks.

1990 24. veebruar – Arno Susist saab Eesti Kongressi tegevliige.

1992 – rajatakse Tartu Ülikoolis ärianduse ja investeringute õppetool, mille korraliseks professoriks valitakse majandusdoktor Vambola Raudsepp.

1992 20. juuni – Eesti läheb üle oma rahale.

1993 – Peeter Tulviste (28.10.1945-11.03.2017) valiti TÜ rektori-ks.

1993 01. juuli – suri dotsent Arno Susi (s 11.04.1928).

1996-1999 – asutatakse Tartu Ülikooli kolledžid Pärnus, Türil ja Narvas.

1998 – Jaak Aaviksoo valiti TÜ rektoriks.

1998 – Mart Sõrg valitakse Eesti Panga nõukogu esimeheks.

1999 kevad – TÜ majandusteaduskond kolib Narva mnt 4 õppehoonesse (Oeconomicum).

2004 09. juuni – suri dotsent Ülo Kauer (s 25.06.1922).

2004 22.12 – suri professor, TÜ rahanduse eriala vilistlane Vello Vensel (s 28.12.1941).

2006 kevad – emeriteerub professor Vambola Raudsepp.

2006 sügis – seoses ümberkorraldamistega TÜ majandusteaduskonnas kaotati ärianduse ja investeringute õppetool.

2007 – Alar Karis valiti TÜ rektoriks.

2007 – Priit Sander kaitses doktoritöö (Uurimusi ettevõtete finantseerimisotsuseid

mõjutavatest teguritest: riski-, kontrolli ja maksuaspektid), juhendaja prof Vambola Raudsepp.

2009 06. detsember – suri akadeemik Uno Mereste (s 27.05.1928).

2008 – TÜ majandusteaduskond tähistas tähtpäevi 70/40.

2011 01. jaanuar – Eestist saab euroala liige ja käibeale tuleb euro.

2012 17. juuli – suri akadeemik Raimund Hagelberg (s 07.02.1927).

2013 aprill – ilmus kirjastuselt Külim raamat Vambola Raudsepp. Otsingute aastad: sündmused, meenutused ja mõtted.

2017 veebruar – ilmus raamat kirjastusel Paar OÜ Kooraste. Lühimeenutusi möödanikust. Autor Vambola Raudsepp.

2017 30. märts – Volli Kalm valiti tagasi TÜ rektoriks.

2018 01. august - asus tööle rektorina professor Toomas Asser.

2019 detsember - ilmus e-raamat: Vambola Raudsepp. Rahandus-pangandusõpe Tartu Ülikoolis: aeg ja inimesed.

2020 10. veebruar - hakkasid majandusüliõpilased õppima *Delta* õppehoones.

2020 märts - avati *Delta* õppehoones mälestustahvlid nn alusepanijatele (Laspeyres, Wagner, Poom, Sauks, Hagelberg, Mereste).

Kirjandus

Aastaraamat 2016. Kodu-uurimise, Muinsuskaitse ja Genealoogia Seltsi väljaanne. Trükikoda Vali Press, Tallinn, 2017, 160 lk.

Album Professorium Universitatis Tartuensis. Anno MCMXCVIII, TÜ Kirjastus, 209 lk.

Bernal, John Desmond. Teadus ühiskonna ajaloos. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1962, 719 lk.

Edgar Tõnurist põllumajandusjuhina ja looduskaitsejuna. Meenutusi ja mõtisklusi. Koostanud Oolav Tamberg. AS Rebellis, Tallinn, 2011, 303 lk.

Eesti ajalugu I, koostanud Ain Mäesalu, Tõnis Lukas, Mati Laur ja Tõnu Tannberg. Kirjastus Avita, Tallinn, 1997, 167 lk.

Eesti ajalugu II, koostanud Mati Laur, Ago Pajur ja Tõnu Tannberg, Kirjastus Avita, Tallinn, 1997, 160 lk.

Eesti elulood, Eesti Entsüklopeediakirjastus. Koostanud Ülo Kaevats. Tallinn. 2000, 668 lk.

Eesti kohanimeraamat. Eesti Keele Instituut, Võru Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn, 2016, 1055 lk.

Eesti Loodus nr 7 2009. Kellest me tegelikult põlvneme?

Eesti majanduse biograafiline leksikon 1951-2000. AS Kirjastus ILO, 2003, 607 lk.

Hagelberg, Raimund. Elust ja endast. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu, 2008, 187 lk.

Häniike. Biograafiline leksikon. Koostanud Vambola Raudsepp. Käsikiri kättesaadav internetis. 2015, 20 lk.

Ideon, Argo. Kapitali sünd, Uniprint, Tallinn, 2001, 189 lk.

Jõgeda, Tiina. Kapital. Tartu Ülikooli majandusteaduskond. Arengulood. Tänapäev, 2004, 255 lk.

Klement, Feodor. Templid teaduse teedel. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, 135 lk.

Kooraste. Lühimeenutusi möödanikest. Kirjastus OÜ Paar, 2017, 128 lk.

Kruus, Hans. Ajaratta uutes ringides. Eesti Raamat, 1979, 194 lk.

Laar, Mart. Maailma ajaloo tähtsündmused ja Eesti. Kirjastus Varrak, 212 lk.

Leps, Ando. Nõiajaht Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas. Kultuur ja Elu nr 3, lk 33-37..

Lina, Jüri. Maailmaehitajate pettus. Kirjastus „Referent“, Stockholm, 2004, 512 lk.

Lydia Koidula 1843-1886, koostanud: Eva Aaver, Heli Laanekask, Sirje Olesk. Kirjastus Ilmamaa, 1994, 364 lk.

Maaleht nr 18 (1543) 4.mai 2017.

Majandusharidus ja –teadus Tartu Ülikoolis. Toimetanud Jüri Sepp. Eesti Ülikoolide Kirjastus. Tartu, 2015, 526 lk.

Masing, Uku. Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt. Kirjastus Ilmamaa, Tartu, 2008, 534 lk.

Mereste, Uno. Majandusleksikon I, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003, 643 lk.

Mereste, Uno. Majandusleksikon II, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003, 604 lk.

Mägi, Harri. ENSV KGB tegevuse lõpetamine. Kirjastus Varrak, Tallinn, 2012, 198 lk.

Olaf Tammarki lugu. Vabaduse ootel, sõjas, metsas, Siberi sunnitöölaagris ja vabas Läänes. Tartu, 2010, 263 lk.

Perepärimused. Koostanud Vambola Raudsepp. Käsikiri kättesaadav internetis. 2015, 16 lk.

Professor Elmar Halleri elu ja töö. Koostanud Aimur Joandi. OÜ Greif, Tartu 2007, 232 lk.

Põlluaas, Henn. Lennart Meri. Vabaduse valus valgus. Kirjastus Kunst, OÜ Greif, 2011, 376 lk.

Rajangu, Väino. Tagasivaade möödunule. TTÜ Kirjastus, Tallinn, 2013, 363 lk.

Raudsepp, Vambola. Kiirenevate muutuste keerises: põlvnemislugu, olud ja arengud. Käsikiri kättesaadav internetist. 2014, 113 lk.

Raudsepp, Vambola. Rahanduse ja krediidi eriala Tartu Riiklikus Ülikoolis. TRÜ Kirjastus, Tartu 1987, 45 lk.

Ristimänd mäletab. Koostanud Vambola Raudsepp. Käsikiri kättesaadav internetis. 2015, 8 lk.

Tallinna Polütehniline Instituut 1936-1986. Koostanud M.Graf. Tallinn, Valgus, 1986, 526 lk.

Tartu Ülikooli ajalugu I. Autorite kollektiiv, koostanud H.Piirimäe. Tallinn, Valgus, 1982, 320 lk.

Tartu Ülikooli ajalugu II. Autorite kollektiiv. Koostanud Karl Siilivask. Tallinn, Eesti Raamat, 1982, 430 lk.

Tartu Ülikooli ajalugu III, Autorite kollektiiv. Koostanud Karl Siilivask ja Hillar Palamets. Tallinn, Eesti Raamat, 1982, 429 lk.

Tomusk, Ilmar. Kuue kuuga tankistiks. Mälestusi Nõukogude merejalaväes 1982-1984. Tammerraamat. OÜ Greif trükikoda, 2013. 200 lk.

Urvaste 600aastane kirik. Koostanud Üllar Salumets. Trükikoda "Sõnasepp", 2013, 82 lk.

Õiger, Karl. Ma tulin tagasi. Trükikoda Printon, 2010, 364 lk.